

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Tractatus VII. De obligationibus Matrimonio consurgentibus, ubi de
Divortio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

illorum dierum, sicuti de benedictionibus à nobis dictum est §. *præced. num. 2.* & solum afferre culpam venialem ex parvitate materiæ, quando scilicet pompa est adeò moderata ut ex illa parum detrahi sanctitatis illorum dierum prudenter judicetur.

4. Profectò utrumque video probabiliter loqui : sed locutio Sanch. videtur esse castigatio, quia non est eodem modo sentiendum de Benedictionibus, quæ sunt officia Ecclesiastica, atque de hac pompa, quæ, cum fit merè secularis, & extra sacra loca fiat, non statim attingere videtur illorum dictum sanctitatem, illisque statim detrahere, unde absolutè, & de genere sub mortale esse peccatum dicenda sit.

peccatum dicitur. *3.* Puto denique, per se posse Episcopum dispensare, & concedere solemnem dictam traditionem, si enim potuit §. *præced. num. 2.* concedere Benedictiones in diebus vetitis, quæ sunt officia Ecclesiastica, multo magis prædictam pompam, quæ ex natura sua secularis est. Dico (per se) nam ex alio capite vix vniquam poterit Episcopus illam concedere, nam cum ad dispensationem legis late à Summo Pontifice nequeat Episcopus, ut *alibi* dictum est, dispensare, nisi ex rationabili, & proportionata causa, quandònam hæc aderit in casu ponæ, de qua agimus. Quæ semper superflua, & prodiga consuevit esse, ac facile differri in aliud non Sacrum tempus potest.

TRACTATUS VII.
DE
OBLIGATIONIBVS
EX MATRIMONIO
confurgentibus, vbi etiam
de Divortio.

Duo genera obligationum confidero in conjugibus, alteram necessariam voco, voluntariam alteram. Prior quinque habet Capita. Posterior duo, ut jam ex feqillatim explicandis patebit.

CAPVT PRIMVM.

De Obligationibus Conjugum necessariis.

§. I. *Prima Obligatio, hoc est, Cohabitatio.*

1. **S**E I V E x Matrimonii natura, five ex lege divina nobis promulgata perilla Summi Dei verba, Genef. 2. *Papier hoc relinquet homo Patrem, & Matrem, & adheribit uxori fua, & erunt duo in carne vna*, individuam vitam agere conjuges debent, fub eodem tefto, in eadem menfa, in eodem toro. Vnde, nifi a gravi caufa excufentur, grave ex genere fua peccatum committit, fi fecus faxint.

2. Gravis autem causa esset, si timeret alter ex conjugibus sibi mortem, vel læsionem membrorum, vel grave damnum, five animæ, five corporis, ut, si ab altero sollicitaretur ad peccatum, sit periculum subire inficiendi se morbo aliquo contagioso. Si autem ejusmodi pericula non essent ex cohabitatione, essent verò ex debiti redditione, teneretur conjux cum conjuge infirmo cohabitare, consuetæque præstare obsequia, reddere autem debiti non teneretur, juxta ea, quæ à nobis dicta sunt lib. 7. *Decal. c. 5. §. 5. n. 24.* legique potest Averfa *quest. 2. 2. matr. sect. 3. v. Decimo tandem.*

3. Verùm,adverte primò,si in casibus ,in quibus ex-

publicari aliquam aptam excusationem, se ad
aliis cogitandi aliquid minus de-

4. Adverte fecundū, ſi nulla adeſt excuſatio
rum, vel vxorem cogi ad mutandā dictam habitudi-
nē à Iudice Eccleſiaſtico, tum à Iudice Sæculari, ſi
hoc, quando cauſa non cohabitandi, non dependet
troverſia valoris Matrimonii ratio eſt, non dependet
Ca poteſtas, ſic tuebitur Iura Matrimonii, quod eſt
mentum, Sæculari verò tuebitur Iura civilia, cum
Matrimonium contractus civilis ſit.

5. Adverte tertio, quid dicendum primo. si iuxta
quamvis, ut dictum est, non obligetur, velit tamen
habitare cum suo viro laboranti morbo contagioso pro
amore, quo illum prosequitur, potest licite colo
rare? Secundo; Quid dicendum, si velit debere
cum suo vitæ periculo?

6. Respondeo, de priore ex his satis ego dixi lib. 1.
Decal. c. 2. §. 2. n. 7. De posteriore, l. 7. in Dec. c. 3. §. 3.

Profectio Conjugis in alium locum

7. Quoniam verò non raro occurrit casus, in quo ex conjugibus aliò proficisci debeat, quæstio hæc est, An alter eum debeat comitari, ut cum illo præter trimonium leges cohabitare; Loquimur autem quando contractum Matrimonium nullum præcessit, quæstio conjuges se obligaverint habitare certo in loco, et pactum præcessit, satis dictum est *suprà*, tractat. num. 4.

8. Respondeo : Id quatuor sequentibus Regula-
num fiet. Prima : Vxor debet sub mortali sequi
quando ex quacunque causa, sed non turpi & inob-
alid vir commigrat, modò vxori id grave non affici-
cumentum, ut habet Layman *lib. 5, c. 10, § 4, 5*,
feu, (ut habet Sanch. *lib. 4, m. 3, § 4, m. 3*),
vxoris statum id non dedecet.

9, Multo autem magis debet vix sequi vi-
antea sciebat consuetudinem viri, quæ ab ipso habita-
fuerat. In quo certe casu major causa, seu magis de-
num esse illud debet, quod ipsam ab ejusmodi
excusate valeat, illa enim scientia potius, vix de
consentire, transmigrare. Lege Castropol. d. 1. de
part. 1. §. 1.

io. Regula secunda: An teneatur vxorem sequi
aliò ex necessitate commigrare, seu alibi habitare
pellitur, putà propter sanitatem, vel simile quòd
in mutuis obsequiis paris sit còditionis coniuges.
tamen suæ exculationes pro viro, quàm modò dixerat
vxore, hic proportionaliter applicandæ.

11. Regula tertia, Si mutuo consensu, & iure
aliòve incommodo conjuges recedant, sequè de
tatione separent, cum tunc injuria alteri non
vnde ex hoc capite culpa vlla committatur, locum
dum autem esset, si quia separationis causa ef
tur occasio malè judicandi de alteruto: si sepa
ret ex indignatione, vel odio; si periculum esset
nientia; Et quidem propter hanc postremam cau
tionem, rectè Abbas 1. 7. de Coniugio, innotuit, quod
Ecclesiasticus vlla ratione permittat, conjuges
separatim vivere; prudenterque Sandus Paulus
Cor. 7. Nolite (inquit) fraudare invicem, nisi forte
sensu ad tempus, & iterum revertimini, ne sentes
has propter incontinentiam vestram.

12. Regula quarta: Si vir non alio consuetudinis domicilio fixurus, de quo vixit hactenus domicilio sed velit per Provinciam vagari, exor non obligatur habent Sanch. loc. cit. & Caspall. loc. cit. cum s. p. peregrinando vagari sic vagari, non deest mulierem, locum ubi tere, quando celebratur fuit Matrimonium, locum ubi hanc esse consuetudinem viri, Mulier enim videtur sensibile huius incommodo. Mulier minus vir obligatur sequi uxorem vagari volentem (qui certe callos non habet). Adde, si vir ex aliqua iusta causa vagari cogitur est.)

non esse obligandum, secundum Sanch. n. 14. & Castropal. n. 5. ducere uxorem volentem eum sequi, quia nimis id molestum esset ipsi viro & nimis indecens uxori.

13. Nota, quamvis longam peregrinationem nemo ex coniugibus vovere, vel suscipere valeat licite, nisi ex aliqua necessitate, vel, nisi ex mutuo consensu, idque iuxta dicta num. 11. brevem tamen suscipere, vel vovere potest vir, invitata uxore; sed non uxor, invito viro. Ratio est, quia vir non est uxori subditus, cum ipse sit uxoris caput, unde liberior vir esse debet in iis, quae non multum offendunt rationem coniugii, quam uxor, quae cum subdita sit viro, à viro gubernanda est, praesertim in eiusmodi peregrinationibus quae, tametsi breves, mulieri nequaquam convenire, nisi cum quibusdam circumstantiis solent.

Cohabitatio cum Coniuge excommunicato.

14. Ex dicta cohabitationis obligatione, ne ea sit unquam impedita, conceditur coniugi, ut licite possit cum altero communicare, etiamsi is sit excommunicatus vitandus, ut omnes docemus, & ego diserte iterum, & minime dicam si Deo placuerit, in *Tractatu de Excommunicatione*, in explicatione illius carminis: *Vile, Lex, Humile, Res ignorata, Necessitas*, ubi particula, *Lex* significat legem Matrimonii, illuc ad, ubi excipiemus participationem in crimine criminoso, &c.

A Servitute cohabitatio coniugum non impedienda.

15. De hac re satis multa dixi *supra*, n. 1. de imped. c. 3. Solum in praesentia restat sequens doctrina.

Matrimonium inter duos liberos ejusmodi effectum inducit, ut neuter licite possit, se in servitutem tradere, seu vendere, altero invito; id enim praeter gravem ignominiam quam affert alteri, maximum praedicat obligationi cohabitationis praedictae ferret.

16. Invenio autem nonabile discrimen inter virum, & uxorem. Nam uxor non potest se valide vendere absque viri consensu, potest se valide (quamvis illicite) vendere vir sine consensu uxoris. Ratio est, quia, uxor ob subjectionem, quam habet sub viro non potest de se disponere, potest, quantum est ex hoc capite iustitiae, vir, qui non est subiectus uxori, nisi inconvenientibus ad redditionem debiti coniugalitatis, quam certe servitus ex se non impedit. Hanc sententiam sequuntur Sanch. lib. 7. matr. d. 23. num. 2. citans D. Thomam Avers. q. 22. matr. sect. 1. c. *Rursus*, alique, sed Pontius lib. 7. matr. c. 44. aequales facit in hoc coniuges, & invalidam esse putat, invito altero sui cuiuscunque coniugis venditionem, quam aequalitatem probabiliter adesse, negare non possum.

17. Dixi (altero invito) ex communi enim consensu non esse peccatum se vendere quantum est ex capite iustitiae, quia volenti, & consentienti non fit iniuria: Nam ceterum scimus omnes, facile posse intervenire alia inconvenientia, unde illicita esset ejusmodi venditio.

18. Advertendum tandem est, in eo casu quo venderet se vir, volente uxore; ipsam uxorem non amittere suam libertatem, sed solum sibi praedictare non parum. Tunc enim ejus vir factus iam servus, ipsa consentiente, debet praeferre obsequia Domini obsequiis, aliis debitis ipsi uxori. Idem dic, si uxor, consentiente viro, (Qui certe mihi videtur casus moraliter impossibilis) se vendat.

§. II. Secunda, & Tertia coniugum obligatio.

Idest:

Mutua praestatio alimentorum, & educatio filiorum, Remissive.

De his quaestionibus dictum est à me satis lib. 5. in *Decal.* c. 3. §. 3. quem locum studiosus adire facile poterit, vel adeat Aversam q. 22. matr. sect. 4. & Castropal. d. 2. de spons. p. 5. §. 2. de priori argumento bene differens, & de posteriore Bonac. cit. cap. 4. *Decal. praecipi.* aliofque ibidem citatos.

Page 111.

§. III. Quarta coniugum obligatio.

Idest:

Correlatio Mutua.

1. **V**ita magna coniunctio, quae est inter coniuges, exigit, ut mutuo iidem se coniugali affectu corrigan, & ad peccata evitanda, se invicem adjuvent, id, quod duobus fieri potest modis. Primo, adhortatione. Secundo punitione. Tum igitur vir, tum coniux adhortatione aut poterunt, & aliquando, iuxta regulas correctionis fraternae, debent: ita tamen, ut vir, (quippe qui uxoris caput) illa, quae pertinent ad familiae gubernationem, possit uxori praecipere, sed praecipere non possit uxor viro, nam haec solum poterit, debetque propinare, atque illa prudenter virgere.

2. At verò, quoad punitionem, nullo modo conceditur uxori, posse virum punire, viro autem uxorem punire leviter, & moderatè, conceditur: leviter, inquam (quia ipsa serva non est, sed viri socias, atque una caro cum illo.) Et quidem nunquam ex odio, sed ex Charitate, Zelo, & Amore iustitiae. Semper autem iuxta proportionem culpae, imò levius, quam culpa requirit, ut max inter coniuges, & amor custodiatur. Hinc fit, ut, si grave delictum committat uxor, gravi punitione corrigendum, id ad maritum non pertineat, sed ad publicum Iudicem.

3. Si queras magis in particulari mensuram ejusmodi punitionis,

Respondeo, id, ita cordatè, ac breviter explicari à Castropal. d. 3. de spons. p. 5. §. 3. n. 31. ut satis sit ejus verba hic subscribere.

4. Certum est (inquit) non posse maritum punire uxorem panā mortis, mutilationis, exilii, perpetui carceris, (intelligo publici, vel perpetui, vel diuturni) vulneris, alteriusque percussione, ex qua ejus salus, vel membrum periculum subest; has enim panas sibi Respublica reservavit, quas nec Dominus, ratione servorum, permissit. Plerumque conferem, subtrahere cibi maritum uti debere in uxore puniendi, quia haec panā sufficiens videtur, ad communes defectus puniendos: Cui panā addi possunt aliquot reclusionis dies, etiam compedibus appositis: Uxorem tamen cadere lapidis, concutere pedibus, fustibus percutere, rari permitterem, quia coniugali affectui, & amoris, qui semper spectandus est, haec graves punitiones, si frequentes sint, non leviter obsunt. Minus censeo concedendum verberum punitionem, quia haec servorum propria est; & licet aliquando causa urgente, ingenui soleant affici hac punitione, id contingit, cum in minore aetate sunt constituti. Quapropter (nisi causa gravissima virgeret) peccatum mortale exstimerem eam punitionem, etiamsi in suo genere levis, & moderata sit, quia ex se uxorem maxime dedecet, & in plurimum sententia praebeo divortii causam. Atque ait, suffinet Sotus, Sanch. Molina, Haec Castropalaus.

5. Rectè autem idem Doctor *ibid.* n. 3. notat, in hac re maxime esse spectandam loci consuetudinem; attentā uxoris conditione. Quippe uxor humilis, & plebei gravius puniri solet, quam nobilis; in cuius dicti confirmationem mihi affirmavit quaedam nobilis femina, nunquam hic Panormi à viris solere nobiles uxores, ne leviter quidem percuti, seu verberari: quod si quis, & id facere auderet, universos uxoris propinquos, diceret, fore commovendos.

§. IV. Quinta coniugum obligatio, quae est respectu totius, scilicet, circa debitum coniugale? Remissive.

1. **H**aec est praecipua coniugum obligatio, quae scilicet hi tenentur debitum coniugale sibi invicem reddere, ad quod per contractum Matrimonii, ad prolem generandam, se se obtulerunt; Quoniam verò de ea lib. 7. in *Decal.* c. 3. §. 5. praesertim à §. 5. satis disputavimus, inde totam huius rei explicationem, sine molestia mea replicatione, habere facile potes.

V

CAPUT

C A P V T I I I.

*De Obligationibus voluntariis, quas possunt in
rebus temporalibus suscipere inter se Coniuges.*

HUc reducimus Donationes, & sponsalitiarum largitionem: Nam de contractu dotis, ejusque restitutione, mortuo coniuge, quæ est ex obligatione necessaria, alius esse solet disputandi locus, nempe in tractatu de contractibus.

§. I. *Donationes liberales inter Coniuges.*

7. **I**n iure communi (de quo nos semper loquimur) Donationes inter vivos factæ invicem à coniugibus, constante matrimonio, invalidæ sunt, atque ad revocari possunt, etiamsi matrimonium fuerit solum ratum, etiamsi donatio fuerit facta ante matrimonium, sed dilato ipsius effectu in tempus iam celebrati matrimonii. Constant hæc ex lure, *Toro iii. ff. & C. de donat. & C. final. eodem.*

2. Ratio autem convenientiæ pro ejusmodi invaliditate fuit, quia, si ejusmodi donationes concederentur, alterum ex his duobus consequeretur, quod scilicet, vel facile depauperarentur coniuges, quia; ne se ostenderent parum amantes, prodigè donarent, vel orirentur inter eosdem continuæ discordiæ, si non donarent.

3. Eodem modo prohibetur coniux aliquam summam alteri coniugi remittere: non autem prohibetur eidem legatum relinquere, vel aliquid donare causa mortis, vel aliquid eidem repudiare, v.g. hæreditatem, aut fideicommissum, vel aliquid per contractum venditionis, vel similem tradere. Ratio discriminis inter prædictam alicuius summæ remissionem, & hos casus, est, quia illa remissio verè est donatio, at legatum, & illi contractus non sunt propriæ donationes. Ita Molina, d. 289. Sanchez de mar. lib. 6. d. 1. Turr. d. 75. dub. 1. Bonacin. d. 3. de contr. et test. l. 13. p. 4. a num. 26. Offante de contr. l. 1. r. 10. d. 33. a n. 6. alique. Speciatim verò, quod donatio causa mortis non prohibetur inter coniuges, vide apud Dianam par. 6. tract. 6. res. 30. contra Clarum, & Fagundæ ab eodem citatos, & putantes prohiberi.

4. Illud *perzpretium* est hic obiter adnotare, quod, licet donatio *Conjugum* inter vivos non confirmaretur morte donantis, de qua re mox a *num. 22. nisi*, ut nonnulli existimant, præferretur traditio; Donatio tamen causâ mortis, quam non prohiberi inter coniuges, modo indicavi, etiam non præcedente traditione, morte coniugis donantis confirmatur. Vide Molinam d. 288. *num. præf. 17.* & Sanchez lib. 4. *consil. cap. 1. dub. 12. n. 4.*

5. Huic generali doctrinæ de invaliditate donationis inter coniuges addunt eadem Iura quinque exceptiones, in quibus valida est donatio prædicta, constante matrimonio.

6. Nimirum I. Quando Maritus condonat, vel remittit dotem uxori

7. II. Quando uxor, quæ dotem non attulit, constituit dotem viro. Rationabilis exceptio; nam ejusmodi constitutio dotis non est liberalis donatio, quia per illam, compensatur onus alendi ipsam uxorem, & familiam, quod vir tunc in matrimonio subit.

8. Quando autem, contrā, vir, post contractum matrimonium, constituit uxori dotem, vel illam augeat, distinguendum erit: Si enim mere liberaliter, & gratis id faciat, invalidē facit, quia tunc est pura donatio, at verō, si dictam dotem constituit, vel augeat in recompensationem, quod ipse sit, v.g. Ignobilis vel senex, uxor verō nobilis, vel puella, vel quid simile, validē constituit, augebitque, quia, tunc non est pura donatio, sed recompensatio. Atque per hanc distinctionem, conciliare fortasē poteris Auctores inter se, quoad hoc, dissidentes, quos relatos habes apud Dian. p. 8. tr. 6. re. 129.

9. III. Excipitur, quando ratione suarum facultatum modice tur moraliter pauperior, nec donatarius fit inter coniuges Principes non habentes quamvis utrique servent ius commune.

10. Huc item reducant Sanchez, & alij
nam *pari. 8. tract. 6. ref. 26.* id probabile
quando coniux dat reditus, v.g. annuos, pro
seu pro sepulchro, vel capella annuos, pro
enim coniux hic alter non fit locupletior. Sed
quia is coniux donatarius possit illam sepulchrum
dictos reditus annuos, qui sunt temporales,
ipsius dominio iam esse supponunt, vendere
locupletior. Præterquam, quod donans
per prædictam donationem, pauperior. Melius
stinguit Fagundes, de *contract. lib. 4. cap. 11. num.*
enim capella, vel sepulchrum emptum, vel
pro coniuge pauperem, ad Dei honorem, cum
rit sustineri coniugi, sua sit, potius est
Deo, quam coniugi: At sustineri non potest
tionem ejusmodi non habet.

11. IV. Quando uxor dat viro causâ studii
ipsum doctorandum, vel causâ acquirendæ Nobilitatis
Honoris Dignitatis, immo & causâ Locum publicum
publica auctoritate celebrantur, hæc enim non tantum
tur donata viro, quàm expensâ ab uxore ob factum
in persona viri.

12. V. Quando vir aliquid annuum, vel annuatim
traxit uxori, ad se sustentandam, iuxta vires alterius
ipsa dotis: Ad do libens, & iuxta conditionem factam.
Hæc enim non est pura donatio, sed debitum ex
tractu matrimonii.

Hæc, & minutiora quædam lege apud Doctores
citant Bonacina, d. 3. de contract. quasi. 13. p. 4. et Diana l. c.

13. Illa duo omittere nolo.

1. Quid fiet, si alter coniux, dum habet bona sua ab altero donata, gemmam, torquem aureum, vas pretiosum, &c. illa extraneus vendat, vel aliter alienet, & peccato, quod mox iterum dicam *PHIL. 2. 4. Oportet* ne extraneus illa restituere, si coniux suam donatam talium rerum factam alteri, revocet? Quare enim tutius fieri vix posset sine dedecore coniugis, qui vendidit, vel donavit, & sine periculo rixarum inter coniuges virosque.

14. Respondeo: Ex rigore Legum restitueretur obli-
gatur, ut ex se patet. Verum, *advertere debemus* in
ramulæ apud Diptanam p.8. tr.6. r.19, his Legis
ter esse interpretandas, neque credendum, in
perniciem tendere, ad eoque communem utilitatem
spemdemem obligari donatarium, vel emptorem
modi ad restitutionem, videri prudentem inducen-
tandam. Hæc ex illo. Adderem insuper ego in
dicti dedecoris, vel difcordi, ipsum conueniens
navit, obligari, ad non revocandam donationem
non dissolvendam emptionem, nisi valde magna
seu, satis virgens necessitas, revocationem petat
quia ipse obligatur ad non dehonorandam conjugum
ad pacem domesticam custodiendam.

[illegible]

An possit Coniux obligationes ceteras suscipere
pro Coniuge?

16. Præterea, quod uxor non possit, constante matrimonio, marito donare, extenditur ad quamcunque obligationem uxoris pro marito, & quidem in nostro Sicilia Regno in hunc modum, tom. 2. Pragm. tit. 53. Pragm. 35. §. 1. disponitur:

Obligaciones Mulierum, qua deinceps fient ob causam, & utilitatem virorum ipsorum, sine ipso iure nulla, non obstante iuramento, quod præsumitur extoritur fuisse in fraudem, item quamcunque remutationem, & certiorationem Velleiani, Solum dictas obligationes in eo casu valere volumus, quo debet ipsarum viri à captivitate redimi.

17. Vnde vides, hanc legem non prohibere obligationes pro aliis à marito: nam has suscipere potest uxor. Adverte tamen, debere accedere consensum mariti: si quidem solemne est apud Doctores, uxorem, constante matrimonio, non posse disponere de rebus dotalibus sine viri licentia. De qua te vide Oñaten. tom. 2. de contr. d. 40. d. n. 12. Fundum verò dotalem, ne cum licentia quidem potest alienare, ut idem n. 37. notat.

18. Dixi (dotalibus) nam in iure communi potest de Paraphernalibus, ut idem habet *ibidem*, d. num. 30. licet in iure Castellæ, & consuetudine Lusitanæ, ne de his quidem, possit sine dicta licentia disponere.

Donatio remuneratoria Coniugum.

19. Quid autem dicendum de donatione remuneratoria?

Respondeo: De Lugo d. 23. de Inst. n. 134. ait, hanc esse pari modo invalidam, tum, quia militat eadem ratio de depauperationis, vel discordiæ, tum, quia, ita colligi, ipse ait, ex iure.

20. At Sanchez lib. 6. marr. d. 6. num. 11. ait, non esse invalidam, quia prohibita donatione, non intelligitur prohibita remuneratio, ut etiam nos *infra* dicemus in tract. de donatione.

21. Excipe, seu explica, nisi affuerit excessus notabilis, nam tunc, saltem excessus est mera donatio, atque adeo invalida. Ita etiam tenent plures, cum Bonac. d. 2. de contr. 9. 1. p. 4. n. 37. v. Secundus est, citante Molin. Clatum, alioque, & cum Diana p. 8. r. 6. re 28. citante Dicast. Azor. alioque. Quæ certe opinio est probabilior, quam firmat etiam ex Iurisperitis Marius Cutell. tr. 1. de donat. disc. 2. part. 1. d. n. 19. & d. n. 44. quem omnino lege, nam late explicat, quæ debeant esse ejusmodi merita, & quomodo probanda, ut appareat, donationem verè esse remuneratiam. Ioanni autem De Lugo non valde favent illæ leges ab ipso citatæ, nam dispositio talium legum, in quibus ipse fundatur, quæ est universalis, statuens eam donationem inter coniuges prohiberi, quæ donantem pauperiorem, & accipientem facit locupletiores, verissima est. At per donationem remuneratiam donas non fit absolutè, & simpliciter pauperior, iam enim antea ipse Beneficium acceperat, nec donatarius sit locupletior: iam enim antea Beneficium contulerat.

An morte confirmetur Coniugum Donatio?

22. His statutis, inquires primò: Quanam ratione valeat donatio facta in vita, si alteruter ex coniugibus moriatur, sive per mortem naturalem, sive civilem, qualis civilis est deportatio in exilium, & ex Sanchez lib. 6. de marrim. d. 17. num. 9. & lib. 7. summ. cap. 3. num. 68. & c. 15. num. 31. Professio solemniter in Religione successione incapax?

Locutio autem semper est, primò, quando res donata tradita iam est, atque aded in possessione, si enim non fuisset secuta traditio, cum illa donatio invalida fuerit, nihil remansisset, quod fortè confirmari posset, nisi, ut dico, adfuisset traditio, seu possessio. Secundò, locutio

item semper est, quando donatio excedens 500. solidos fuerit insinuata; nam si insinuata non fuit, donatio ejusmodi quoad excessum supra dictos solidos, cum sit in iure nulla, non confirmaretur morte coniugis, de qua insinuatione satis abundè dicam in tractatu de Duratione.

23. Sed iam respondeo cum necessaria distinctione. Vel enim moritur prius coniux donans, qui in vita donationem non revocavit, ut certè revocare poterat, & tunc assero, eam donationem ipsius morte confirmari, id est, eam, quæ ante mortem erat invalida, unde, & revocabilis, fieri iam postea validam, & consequenter res donatas, & traditas iustè retineri à coniuge donatario posse. Immo addo, donationem retrahere ad tempus, quo facta fuit, ac proinde omnes fructus ex illo tempore pertinere ad ipsum donatarium. Ratio est, quia donans, quandoquidem eam donationem revocare valens, non revocavit, firmam esse post mortem voluisse à tempore, quo donavit, putandus est; id enim nulla unquam lex prohibuit.

24. Hinc notat Bonac. l. c. num. 16. v. Addunt nonnulli, posse coniugem, rem ab altero coniuge sibi donatam retinere, ut expectet, donec videat, an donatio confirmetur morte; nulli enim sic iniuriam facit. Sed id cautè intellige, ita nimirum, ut rem donatam non distrahat, secus in casu revocationis rem suam habere non posset alter coniux. Vnde peccaret ille coniux, qui distraheret, iuxta damnum, quod inferret alteri; & ad restitutionem teneretur, modo dicto n. 14.

25. Vel secundò, moritur prius coniux donatarius, & tunc assero, illam donationem, quæ profus erat nulla, nullam remanere, atque adeo non posse heredes donatarii rem illam sibi retinere. Ratio est manifesta, quia res illa donatarii non est, quia donatio est nulla. Ergo ad donatarii heredes nullo modo pertinet, sed illam coniux donans sibi vendicabit.

26. Vel tertio, moriuntur simul tam coniux donans, quam donatarius, ut posset accidere, naufragio, bombardæ, edificio diruto, &c. & tunc assero, diligenter investigandum esse, quis prius, etiam per brevissimum tempus expiraverit. Si donans, confirmabitur ejus morte donatio, si donatarius, non confirmabitur, ut modò dictum est.

27. Quid, si post expensas omnes præsumptiones, quas in simili mox afferam, adhuc sit dubium, quisnam prius animam efflaverit?

Respondeo, cum Molina, Covarruvia, ac Turriano allatis, exceptisque à Bonacina l. c. n. 27. v. Si verò, in ejusmodi dubio usui debere esse regulam vulgatam: *Melior est conditio possidentis*. Illius igitur erit res illa donata, à quo invenitur possideri.

Matre, & Filio simul decedentibus, quis succedet?

28. Hac occasione iuvat digredi ad similem casum, de quo non multis abhinc diebus interrogatus fui. Mortua est ex diruto pariete vidua Mater, & Filius parvulus unigenitus sub eodem tecto, eodemque in lecto dormientes. Quæsitum ergo fuit, an præsumendum sit, Matrem prius animam emisisse, quam filium; id enim maximè intererat decernere; si enim filius Matri præmortuus esset, succedebat Mater in bona paterna dicti filii, quæ deinde mortuæ, succedere debuerant consanguinei ejusdem Matris, & quidem eidem Matri proximiores. Si verò Mater filio præmortua esset, succedere debebant consanguinei Patris, tanquam ejusdem Patris, & dicti filii proximiores. Quid ergo statuendum?

29. Respondeo: Longa est hæc disputatio inter Iurisperitos. Et quidem, si ageretur de morte naturali, ut, si nesciretur, an mortua prius fuerit Mater, an filius in loco distanti, verbi gratia, in Indiis, præsumeretur mortua prius Mater, utpote grandior natu, atque adeo naturali morti vicinior. At, cum in præsentī casu versemur in morte violenta, alia est indaganda conjectura.

Die ergo, ex Testibus *mox* citandis, tanquam probabilius in nostro casu existimari debere, pramortuum fuisse filium parvulum, ut potest propter teneram aetatem facilius morti obnoxium. At contra, si filius fuisset grandior, cum Mater, ut potest foramina, debilius sit, ipsam Matrem fuisse pramortuam, præsumentum foret. Vide hæc fuisse apud Iurisperitos. In l. *Qui duos*, §. *Cum in Bel-tum*, ff. *de reb. dub. l. cum pubere*, l. *cum mulier*.

30. Quid, si omnibus expensis, in dubio adhuc res versaretur? Tunc putarem, vel pro possidente, esse sententiam ferendam ut modo dixi n. 27. in simili, vel si nullus possideret, dividenda esse bona pro rata dubii. Sed redeamus ad nostra.

Donatio supellectilium, an valeat inter Coniuges?

31. Inquires secundò: An, si coniux alteri coniugi donet, constante matrimonio, vestes, annulos & supellectilia domus, ejusmodi donatio confirmetur morte donantis?

Respondeo: Confirmari, sicut cæteras aliarum rerum donationes, si vera donatio fuit. Verum, hoc opus est, hic labor, conticere, an in hoc genere dictorum donatorum donatio fuit vera, quando ex verbis donantis id cognosci non potest.

32. Aio, distinguendum esse: Vel enim sunt vestes pretiosæ, vel ordinariæ, & viles (id, quod certe iudicio prudentis, spectata nobilitate, vel qualitate coniugum diiudicandum est: nam vestis, v. g. serica erit pretiosa pro uxore rustica, quæ ejusmodi non est pro nobili) Si vestes ergo donatæ sint ex prioribus, non censentur donatæ, sed solum usus esset concessus: si ex posterioribus, donatæ censi poterunt. Ratio est, quia donatio nunquam præsumitur, nisi de ea certò constet, cum nemo præsumatur prodigere res suas, *L. cum de indeb. ff. de probatione*. Cum ergo faciliè donentur villia, præsertim ei, quem amas, difficulter pretiosa: ideo, illa donata esse, hæc non item diiudicari poterit: *Leg. Glossam, in leg. cum quid, ff. si certum petatur*, quæ notat, quoties extat coniectura, ut aliquid sit collatum ex alia causa, quàm donationis, nunquam intelligi esse donatum: At in casu nostro est coniectura ea pretiosa concedi, ut decentior appareat coniux in alterius domo, ad quod sufficit duntaxat earum rerum solus usus.

33. Excipe tres casus. Primò, quando in aliqua Regione, etiam pretiosa absolute donati consueverunt. Secundò, quando coniux est multum nobilis, & dives. Tertiò, quando dantur occasione, quod coniux aliquid donaverit coniugi. In his enim tribus casibus præsumitur absoluta, & vera donatio. In primo, quia donans præsumitur, se conformare consuetudini. In secundo, quia tunc valet, quod modò diximus, putà, rem pretiosam existimari vilem (sed profectò talem metiendam ad proportionem personæ, &c.) In tertiò, quia videtur tunc esse retributio ex gratitudine, iuxta dicta a n. 16.

Donata intuitu alterius Coniugis.

34. Inquires tertiò: An donata coniugi intuitu alterius coniugis, v. g. intuitu amicitiae, beneficii, consanguinitatis affectus, acquirantur ei, in cuius intuitum donantur, an ei, cui donantur? Petrus, v. g. dat Bertæ annulum ex eo, quia Maritus eiusdem Bertæ, qui est Medicus, ipsi Petro sanitatem reddidit, cuiusnam erit annulus, Bertæ, an Medici Mariti? Supponimus, autem Medicum satis abundè pretium suæ artis habuisse.

35. Respondeo: Si donavit in dictum pretium laboris, vel alio modo constet, Petrum voluisse rem dare Marito, non est dubium, quod res donata acquiratur Marito, quia acquisitio rei donatæ dependet à voluntate donatoris: At, si velit donare uxori quidem, sed intuitu viri, licet Bonacina *l. c. num. 10.* cum Bart. & aliis putet, acquiri viro; tamen Bald. alique apud Bonac. *l. c.* putant, acquiri uxori, quia iam uxori res donatur. Profe-

ctò utrumque probabile, sed hoc potius probabile. Meum enim est, seu in meum dominium est, tanquam mihi sit donas, licet intuitu, & ex meritis alterius gloria, quam infanti baptizato dat Deus in nomine Christi, verè infantis est?

Donata Mulieri putata uxori.

36. Inquires quartò, de eo casu, quem Commencio *Theol. moral. d. l. 2. n. 647.* Vide etiam *Dianum d. l. 2. ref. 28.* sic proponit, decernitque: Petrus habebat uxorem Antoniam in uxorem, & quia illam amabat, uxorem ipsi dedit: postea comperiens matrimonium esse nullum, quirit, an illa donationes teneam, an revocari queant?

Respondet, eas fuisse, sicuti fuerunt, initio perpetuo tempus eas mutari. At quo modo initio fuerunt?

Respondet, & primo quidem, si fuerunt in uxoria, valida fuerunt. Secundò autem, si gratia, vel videri, an, si Petrus cognovisset eam, ut antea cognovisset, & tunc fuisset item valida. Tertiò, si non disset, nisi, ut uxori, die tunc dona præstisset, etiam ac propterea, non fuisse liberas, nec fuisse validas. Tunc (addit) Cur non possint compensari cum uxoris corporali? muliere, etiam ex errore ipsi creditur per errorem uxoris ex illo. Cuius ultimo huic addito ego necessarium rationem adnecto, debere scilicet prudentis arbitrio pendere dona, ut fiat scilicet iusta compensatio interitæ & proportionatum pretium usus corporis talitatis. Deinde dico, si mulier dedit usum sui corporis, non dedit etiam usum sui corporis viri: & fortassis et magis gratum fuerit mulieri habuisse talem usum, quam stimulum, quam contrà.

Donata cum iuramento.

37. Inquires Quintò: si coniux alteri quid donet, iuncto donationis iuramento, confirmaturne donatio, quæ sit valida?

Respondeo esse validam in eo sensu, ut non possit vocari ob iuramenti reverentiam, docet communis sententia. Quid in nostra sententia dicendum sit, & quomodo distinguendum, diximus, cum egimus de iuramento, lib. 3. in *Decal. cap. 3. §. 5. a. num. 41.* ubi etiam videmus §. 6. etiam si iuramentum det robur dictæ donationi ex virtute Religionis tantum, non tamen ducit ad obligationem iustitiæ.

§. II. De sponsalitia Largitas.

1. Sponsalitia largitas, quæ solet esse inter sponsos, tantè quàm contrahatur matrimonium per verba de præstati, est de vera donatio, & hic ea est inter differendum: est autem duplicis generis. Alia purè, quando nimirum inter sponsos, nec osculum intercessit, nec copula. Alia non purè, quando scilicet intercessit, licet prior, mox §. sequenti de posteriore.

Sponsalitia Largitas pura.

2. Sit generalis Regula: Sponsalitia largitas seu pura donatio cuiuscunque rei, etiam pretiosa, inter sponsos de futuro; ita valida est, ut, si subsequatur matrimonium, illudque consummetur, donata acquirantur omnino donatorio, sine necessitate infirmationis, ut habet Diana, p. 8. tr. 6. ref. 25. secus dicta donatio, si verterantur ad donatorem. Noventur singulæ clausulæ, & Regula.

3. Dictum est primò, (Sponsalitia largitas) non enim hic loquimur, si constet aliquid independentem à matrimonio secuturo fuisse donata; sic enim non est sponsalitia largitas, sed donatio facta extraneo, de qua hic non agimus.

4. Dictum est secundò, (Donatio cuiuscunque rei, modo non est prohibitio, seu limitatio citra res, quæ spon-

5. Dictum est tertiò, (inter sponsos de futuro.) Hic ergo sit, ut, si inter illos adit impedimentum, sit

Res habita per Sponsaliciam largitatem, an necessariò servanda pro filiis Donantis?

Afferitur communis Doctrina affirmans.

13. Iam verò insurgit nunc quæstio, an, quando ex securo iam matrimonio enascuntur filii, ea, quæ mulier habuit à sponso per donationem, si transeat ad secundas Nuptias, debeat reservare pro dictis filiis, an possit de illis donatis liberè disponere, eaque dare etiam filiis posterioris matrimonii?

14. Huic quæstioni respondetur communiter, debere reservari pro filiis prioris matrimonii, si ipsi vivunt, si-
cuti etiam omnia bona, ab ipsa matre per donationem inter vivos, vel per ultimam voluntatem habita à primo coniuge, si-ve tempore constantis matrimonii, si-ve tempore sponsalicii, quia, ita habetur in iure, l. *Femina, C. de secundis Nupt.* & ita habent Gomez, Molina, Sanchi, Turrian, apud Bonacinam, d. 3. de contrah. quæst. 13. p. 3. n. 32. Illa autem, quæ ab aliis habuit mulier intuitu viri prioris matrimonii, debere etiam reservari dictis filiis, docet idem Bonacina, loc. cit. p. 4. num. 32. v. *Secundò col-legi*, quod certè est consequenter ad Bartoli opinionem, quam ipse Bonacina tenet, bona scilicet data uxori intuitu viri, acquiri ipsi viro, ut vidimus *supra*, §. 1. n. 35. At in alia probabiliori sententia Baldi *ibid.* allata, quam multi tenent, ea bona acquiri ipsi uxori, non ita est; & mihi videtur satis probabile, non ita esse; nam dicta lex *Femina*, solum dicit esse reservandum pro filiis, quidquid ex bonis priorum Maritorum fuerint assecutæ. At hæc bona, de quibus est quæstio, Maritorum non sunt, ut tanquam probabilius *ibid.* indicavimus.

15. Omnes autem à dicta reservatione pro filiis prioris matrimonii excipimus cum eodem Bonacina loc. cit. p. 3. num. 32. v. *Hac tamen*, medietatem sponsalitiæ largitatis, quando intercessit osculum, vel copula, nam, quia hæc medietas, tunc acquiritur ipsi uxori, ut mox dicemus, idè de ea poterit liberè disponere sine ulla obligatione eam reservandi pro dictis filiis.

16. Dictum est num. 14. (pro filiis, si ipsi vivunt) si enim, vel mortui fuerint filii procreati à dicto priore matrimonio, vel nulli sint filii procreati, dispositio hæc legis *Femina*, locum nullum habet, sed in mulieris libera potestate remanebunt ea bona, ut clarè notat eadem l. *Femina*.

Afferitur nostra opinio negans donata uxori debere servari pro filiis prioris matrimonii.

17. Hactenus communem doctrinam in medium attulimus. Nunc studiosis Lectoribus meis considerandum propono, hæc ideo ab Imperatore fuisse disposita, quia leges civiles, quæ abhorrent à secundis Nuptiis, volunt ab illis viduas retrahere. Cum ergo leges Canonicae, quas sequi debemus, Nuptias secundas non reproben, unde nullam culpam mulier, ad eas transendo, etiam intra annum luctus, committat, poenam amissionis prædictorum donatorum nequaquam incurret.

18. Confirmatur primò, ex Sacro Textu, C. *penult. & C. ult. De sec. Nup.* qui sic habet:

Super illa quæstione, an mulier possit sine infamia nubere intra tempus luctus (hoc est, intra annum à morte viri) secundum leges definitum. Respondemus, quod cum Apostolus dicat: Mulier, viro suo mortuo, soluta est à lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit, per licentiam, & auctoritatem Apostoli ejus infamia aboletur.

19. Confirmatur secundò, Nam Glossa communis d. cap. ultimo, cum attulisset aliquorum opinionem assentientium, propter dictam Apostoli licentiam mulierem non evadere poenam, qua privatur antenuptiali donatione, & omni eo, quod ex liberalitate viri ad eam pertinet pervenire, & item assentientium, Ecclesiam non potuisse hanc poenam tollere, cum, inquam, Glossa communis

V 3 hæc

etiam si contracta sint sponsalia sub conditione dispensationis, & ante dispensationem aliquid donetur, illam non fore sponsalitiæ largitatem, sed donationem, qualis solet fieri extraneis, eodemque modo mensurandam, ac illam. Ratio est, quia, tunc si non sunt verè sponsi. Ita Sanchi, l. 6. matrim. d. 18. cap. 7. & d. 19. num. 6. Vide etiam multa in hanc rem apud Dianam p. 1. r. 4. à resol. 28.

6. Dictum est quartò, (ita valida est, ut subsequatur matrimonium, &c.) Donationes enim sponso, semper præsumuntur fieri sub conditione futuri eventus, id est, futuri matrimonii. Vnde si hoc non subsequatur, res donatæ restitvendæ sunt integrè donatori, cum iis limitationibus, seu explicationibus, mox afferendis, l. num. 9. Quare, quando sponsus, vel sponsa dono sibi invicem dant vestes, abique similia: cum donatio absoluta nunquam, ut nuper §. 2. num. 22. diximus, præsumatur, semper præsumuntur donari ex causa futuri matrimonii, & ob ejus decus, non verò absolute, ut transferatur dominium illarum in alterum: Nisi fortè sint vestes quotidianæ, & non pretiosæ, vel adfint aliæ coniecturæ probantes absolutam donationem, qualem esse concedimus, si res sint esculentæ, & poculentæ, quæ servari, usque ad contractum matrimonium non solent, vel, quando in aliqua Regione sit mos vsurpatus à sponsis, absolute donandi. Vide hoc fusius agitarum à Ioan. Angel. Boss. tom. 2. tit. 8. De restit. locat. l. 1. diff. sponsi, ubi multa ad rem de hoc argumento notat; etiam si dicat sponsus: *Dono, seu dono mitto hæc res pretiosas sponsæ*, adhuc non præsumi absolutam donationem, quia sensus solet esse, dono ad ornatum meæ futuræ coniugis, dono ad ejus usum, si sequatur matrimonium, &c.

7. Dicitur quintò, (Illudque consummetur) quia sic solum videtur conditio integrè completa, siquidem ante consummationem potest matrimonium dissolvi per ingressum in Religionem. Ita Sanchi, l. c. d. 19. à n. 1.

8. Dictum est sextò, (Donata acquirantur omnino donatario) Ratio est, quia positis iis, quæ iam prædicta sunt, purificatur conditio, atque adeo valida facta est donatio.

9. Dictum est septimò, (Secus revertatur ad donantem, &c.) id, quod clariùs sic distingue, Ex l. cum veterum, C. De donat. ante Nupt. & ex Mol. d. 296. & ex Bossio l. c. aliisque: Vel matrimonium non sequitur ob solius donantis culpam, si-ve sit Sponsus, si-ve Sponsa, & tunc donans duo mala contrahit: Alterum est, quod res omnes per sponsalitiæ largitatem donatas recuperare non valebit; remanent enim apud eum, qui culpam non habet: Alterum, quod restituere eidem debet omnia, quæ per similem largitatem fortè habuit ab alio.

10. Vel matrimonium non sequitur, culpâ donatarii, & tunc is omnia restituet donanti, qui est sine culpa, & meritò, nam æquitas non patitur, ut relictus sine sua culpa amittat Sponsam, seu Sponsum, & item dona alteri concessa intuitu matrimonii.

11. Vel tertio, matrimonium non sequitur, nullius culpa, ut, si alteruter ex Sponsis moriatur, vel fiat Religiosus (hæc enim culpa non est) & tunc omnia redeunt in pristinum, hoc est, Sponsus debet restituere totum, quod habuit à Sponsa, & hæc totum, quod habuit ab illo. Excipe in hoc tertio casu, nisi fortè hæc passa sit osculum, vel copulam, de qua re mox *infra*, §. 3. num. 4.

12. Vel denique quartò, non subsequitur matrimonium ex communi utriusque libero consensu, & tunc paritè modo, ac dictum est numero præcedenti, omnia redeunt in pristinum, id est, totum, quod dono alter accepit, restituetur alteri, quia ob consensum liberè præstitum dissolvendi sponsalia, tacitè convenire videntur, ut quilibet restituat accepta, neque hic osculum, aut copula aliquid proderit Sponsæ, ut mox *infra*, §. 3. n. 5. videbimus.

hæc attulisset, Glossa marginalis notavit in margine n. 4. sic :

Immo potuit, quidquid dicat Bernardus, cui standum non est.

Si ergo ablata est ab Ecclesia ejusmodi pœna, cur debet mulier eas donationes amittere ?

20. Ad hæc, scio, quid respondere possint Iurisperiti Civiles, nimirum, duas esse constitutas pœnas contra Viduam transeuntem ad secundas Nuptias in anno luctus; alteram, infamiam, alteram, amissionis bonorum ipsi donatorum, priorem tolli, Sacris Canonibus non verò posteriorem. Ita Glossa Civilis, in d.l. 1. c. de secund. Nupt. Pœna, quæ imponitur mulieri eo, quod nimis festinanter nubat, de qua in hac l. (id est, pœna infamiae) est sublata per dictum Apostoli. Pœna verò quæ imponitur ideo, quod nubat secundo, de qua l. Fœminæ, & alibi, non est sublata. Ita dicunt communiter omnes Canonistæ in c. penult. & fin. de secundis Nuptiis. De quo vide omnino Abbatem in dicto c. finali.

21. Verum, ego tria habeo contra hanc Glossam, & consequenter contra Resolutionem Iurisperitorum. Primum, si in margine dicitur, ut ego num. 19. modò notavi, leguntur illa verba (Immo potuit, &c.) qua veritate dici ut, omnes Canonistæ ita sentire in dicto c. fin. Num fortasse, quando scripta est prædicta Glossa Civilis, nondum illi capitulo erat addita Glossa hæc marginalis Canonica ?

22. Secundum: Si nobis conceditur, sublata esse pœnam infamiae inflictam l. 1. citata, non ex alio capite, nisi, quia est pœna, qua ratione negas, non esse sublata pœnam amissionis donatorum inflictam, quam ipsa Glossa Civilis etiam pœnam merito appellat, dicens hæc amissione puniri dictam mulierem? Certè nimis gratis id negas, cum nulla profus apparet ratio disparitatis.

23. Dices, eam satis apparere, quia pœna infamiae nubentis intra annum est pœna mulieris ipsi inflicta in odium tantæ festinantiae, ac amissionis donatorum, inflicta ex susceptis secundis Nuptiis, est lata in favorem filiorum prioris matrimonii. Respondeo, hanc amissionem redundare in favorem filiorum, ultro concedimus: sed dicimus (quod certè nemo negabit) radicem hujus favoris esse pœnam, quam Iura Civilia abhorrentia à secundis Nuptiis infligunt: Cum ergo hæc pœna non sit ex Sacris Canonibus infligenda, nec favor ille redundabit pro filiis.

24. Tertium: Cur prædicta Glossa Civilis remittit me ad Abbatem, in d. cap. fin. de sec. Nupt. cum ego illum inveniam pro nostra sententia? Esto, dicat contrarium esse multorum Canonistarum. Verba Abbatis, quæ multum faciunt ad hanc quæstionem elucidandam, hæc sunt:

Quamquam ista litera, nempe concedens secundas Nuptias, loquatur de infamia, tamen ratio litera est universalis quoad omnes pœnas. Probat hoc satis in antiqua, dum Papa prohibuit, me ad iacturam, vel infamiam allegaretur; esse transitus ad secundas Nuptias contra istam mulierem, & si audacia concederetur, tenerem contra communem opinionem, quod, etiam pœnas inflictas favore filiorum, mulier non deberet incurere. Primum, quia favor filiorum non debet esse causa puniendi mulierem, vel impediendi matrimonium à Deo concessum. Item ex defectu potestatis, nam Imperator non habet potestatem interdicendi matrimonium ad tempus, vel apponendi pœnam, per quam tollatur indirecè libera facultas contrahendi: non enim negari potest, quia ex ipsis pœnis, etiam inflictis favore filiorum, intimidetur matrimonium, & tollatur libera contrahendi facultas, & sic posset mulier incurere peccatum fornicationis, abstinendo se de secundo matrimonio, ne incurreret pœnas Iuris.

25. Sed paulò post, sic addit:

In iudicando tamen, vel consulendo, quæ est communis opinio Doctorum, quam nos sequi per aliquem violatam: & ideo nos autem contra opinionem tantorum. Hactenus Abbas. Cujus ultima clausula, quia timida, Lector diiudicet.

§. III. Sponsalitia Largitas non parva id est:

Quando inter Sponsos intercessit osculum, vel copula.

1. **V**T, quod proposuimus declarandum, manifestissimè, satis erit, si hic affectamus, si sponso, c. de Donat. ante Nuptias, & breviter explicamus. Si à sponso (ait lex) rebus sponsa donatis, inter osculo ante Nuptias, hunc, & vel illam mori contingere, mediam partem rerum donatarum ad superiorem partem præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes. Osculo non interveniente, tota donatio revertetur. Quod si sponsa, interveniente, vel interveniente osculo, aliquid sponsi fuerit largus, & Nuptias hunc, vel illam mori contingere, ratione infirmata, ad donatorem sponsam, vel sponsores donatarum rerum dominium transferatur.

2. Vbi nota primò, loqui Textum de osculo, vel copula extendere propter partem, immò magis rationem, ad copulam. Convenientia hujus dispositionis fuit, velle, saltem per medietatem donatorum, ruborem sponsæ, & difficultatem iterum nubendi, quam patitur ex osculo, vel copula, compensare.

3. Nota secundò, hunc favorem dari Sponsæ, non Sponso, quia hic dictum ruborem, & difficultatem patitur.

4. Quid, si sponsalia dissolvantur alio modo, scilicet culpa, v. g. per alterius ingressum in Religionem.

Respondeo, adhuc hunc favorem concedi Sponsæ, non verò Sponso, quia æquè illa passæ est ruborem, & ror hic.

5. Quid, si solvantur ex communi consensu? Respondeo, tunc nihil lucrari Sponsam, quia, non sentiendo dissolutioni sponsalium, videtur remanere suum. Ita Molina, d. 290. num. 2. & 3. Sanch. lib. 6. de d. 21. n. 6. Tur. d. 77. dub. 4. alique. Aliqui autem aliam effectum, ut nihil lucratur Sponsa, requirunt, ut consensus utriusque sit simul. Verum, sufficere ex intervallo etiam si antea Sponsus, vel Sponsa consensit, non probat Sanch. l. c. n. 7. & merito: æquè enim sic censetur facta renunctio.

6. Quid, si culpa sponsi, vel sponsæ sponsalia dissolvantur, ut fornicatione, vel hæresi, vel simili causa ab alterutro data, lucrabit tunc alter aliquid ex fructibus donatis?

Respondeo, cum Sanch. l. c. n. 8. Sponsam, si non solvantur matrimonio culpa Sponsi, acquirere fructus sponsalium largitatem habitam à Sponso, & pariter Sponsum, si non solvantur matrimonio, culpa Sponsæ eandem sponsalium largitatem acquirere. Ratio est eadem, quam diximus §. præced. num. 10.

7. Nota tertio, osculum, vel dictam copulam, si Sponsa dictam medietatem, quando verè Sponsus, ut si intercesserint ante veram sponsam, non ergo, si hæc intercesserint ante veram sponsam, ut si intercesserint cum impedimento dirimentis, ut ab utroque Sponso, vel cum sponsalibus sub conditione celebratis, quæ certè nulla sunt ante adfectionem conditionis: tunc enim osculum, & copula, etiam omnino inhonesta, quibus favere, concedendo, illa dimidietatem donatorum, Iura nunquam voluerunt. Atque in hoc casu, licet aliqui dicant, si forte ab utroque Sponso, vel contra, receptum, debet tradi Fisco, tamen verius iudicat Sanch. lib. 6. de d. 21. posse retineri, donec acceptat sententia Iudicis contrarium retinentem.

8. At, si impedimentum dirimens fuit ignoratum à sponso, vel ab altero ex ipsis, quid iuris.

Respondeo, cum Sanch. l. c. si ab utroque fuit ignoratum, non amittit medietatem dictam sponfa, quia cum inculpate gravamen pudoris per osculum, vel copulam senserit, non est destrandanda illius compensatione, quæ per dictam dimidietatem donatorum fit. Si item fuit ignoratum à sponfa, quamvis cognitum à sponso, eandem medietatem etiam debet acquirere, quia, pari modo, sine culpa, gravamen passa est. Si denique è contra ignoratum fuit impedimentum à sponso, cognitum autem à sponfa, nihil ipsa acquirere, sed totam sponfalitatem largitatem restituere sponso debet, quia, ut dictum est, culpa sponse favere iura non debent.

9. Nota quartò, ut largitas prædicta habeat effectum transferendi dominium in sponfam medietatis donatorum, satis esse, si dictum osculum, vel copula intervenierit, sive ante dictam largitatem, sive postea; par enim gravamen, & ruborem in utroque tempore patitur Sponfa.

CAPUT III.

De Dissolutione Cohabitationis, & Tori, hoc est, de Divortio.

Explicatis obligationibus conjugum ex eorum conjunctione provenientibus, admonet jam ad ea declaranda procedere, quæ ad eorumdem quasi dissolutionem pertinent, id est, ad divortium, quod jam facio.

§. I. Quid, quod duplex, & quando licitum sit Divortium?

1. Non est hic sermo de dissolutione vinculi matrimonii, de hac enim dictum est *matr. 3.* Sed de ejus dissolutione, quoad torum, & cohabitationem, remanente vinculo. Id, quod valde diversum est, ut ex *ibidem* dictis patet. Separatio autem hæc quoad torum, & cohabitationem, tunc vocatur divortium, quando est perpetuum, juxta Textum, *l. Divortium. ff. de divortio*, in quo dicitur: *Divortium non est verum, nisi, quod animo constituenda perpetua separationis sit.* Nihilominus, si perpetuum non sit, sed ad tempus, vocatur etiam, quamvis minus propriè, divortium.

2. Porro, ut tota ejus tractatio ordine ipso docendi clarior fiat, duo erunt separatim explicanda. Alterum, quando nam illud licitum sit? sive loquamur de perpetuo, sive temporaneo. Alterum quoniam effectus pariat De quibus distinctionem in paragraphis sequentibus: nunc autem juvabit unum eadem duo sub compendiosa explicatione complecti, ut vno aspectu totam doctrinam mox latius agendam comprehendamus.

3. Quoad prius, sic statue: Divortium perpetuum est licitum tantummodo propter adulterium alterius conjugis: Divortium verò ad tempus licitum est propter alias causas quæ in univèrsum ad illam reducuntur, scilicet ad grave periculum, sive animæ, sive corporis, sive famæ: in particulari autem sunt tres hæresis alterius conjugis, sollicitatio ad peccatum, quam alter alteri facit, sive vitia ejusdem. Ratio prædictæ diversitatis est, quia divortium propter adulterium fundatur in eo, quod per illud delictum fides conjugis absolute frangitur, ergo fides illi amplius absolute non debetur. Adde, absolute Christum Dominum ejusmodi separationem concessisse, dum dixit *Matth. 19. Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, machatur.* Dimissio autem absolute data perpetua est.

4. At verò divortium ad tempus propter tres illas causas fundatur in eo, quod non obligatur quis ad commorandum cum altero, à quo tanta mala patitur, utique, dum illa patitur. Cum ergo, si conjux cum effectu

emendetur, & quando est necessarium, securitatem det, non patitur amplius alter mala illa, obligabitur admittere conjugem, unde fiet, ut divortium perpetuum non sit. Circa causam verò hæresis erit adnotanda quedam distinctio, quam *infra* ponam §. 7. n. 5.

5. Quoad posterius, unus est præcipuus effectus (nam minus principales paulò *inferius* attingentur) ut conjux innocens, postquam legitime diverit, proprio dicto divortio, scilicet perpetuo, possit, si velit, Ordines sacros suscipere, vel solemnem Professionem in Religione, vel votum simplex castitatis in sacro emittere. At, si diverit per divortium impropiè dictum, scilicet ad tempus, hæc non possit. Ratio discriminis est, quia si separatio perpetua est, non habetur, unde impediri possit conjux innocens à susceptione boni alterius status ex se perpetui; Verum, si separatio perpetua non est, habetur, unde impediatur, nam transacto eo tempore, conjux suum conjugem repetere debet. Inducatur autem transisse tempus, quoties emendatur, ut dictum est, conjux. Illud nota, si quando nulla spes adest ejusmodi emendationis, posse innocentem status illos perpetuos suscipere, sed id non est per se ex vi divortii, sed ex vi defectus dictæ spei, ut *infra* explicatius dicendum erit.

Hic veluti in compendium hoc initio, ad faciliorem doctrinam, explicatis, eadem suo Ordine in sequentibus repetamus, & illustremus.

§. II. Divortium licitum est ex causa adulterii.

Vbi:

Cujusnam adulterii?

1. Quod licitum sit divortium, scilicet separatio perpetua, quoad torum, & cohabitationem ob adulterii crimen, certum est ex fide, ut constat ex *Matth. 19.* Certum etiam est ex lumine naturæ, quia frangenti fidem, fides servanda in eodem contractu non est, ut docemus omnes.

2. Quoniam verò æqualis fides utrique conjugi debetur, pares in hoc sunt conjuges, nec potest, sive lege, sive consuetudine introduci, ut divortium celebrari queat ob adulterium vxoris, non verò ob adulterium viri; Dixi (esse pares in hoc) nam in criminalibus pares non sunt. Cum enim in Republica majus dedecus existimetur asferre adulterium vxoris, quam viri, ideo vir criminaliter accusare uxorem adulteram potest, non verò vxor virum adulterum. Sed prosequamur cetera, in quibus sunt pares.

3. Rursus, ergo, quia fracta fide, absolutum jus habet innocens ad recedendum, ideo, quocumque elapso tempore, C. *Admonere*, §. 2. celebrare conjux innocens divortium poterit, nisi forte is remiserit, vel quid acciderit, propter quod dicitur innocens ejusmodi jus amiserit, de qua re mox §. seq.

Quid hic veniat nomine adulterii?

4. Tota difficultas hic in eo versatur, ut videamus, quidnam intelligatur nomine adulterii, ad hunc effectum diverendi; nam ad effectum deponendi illud sacramentaliter apud Confessarium, diximus in *opusc. meib. Confess. lib. 2. cap. 7. §. 6.*

5. Breviter, Affero primò, nomine adulterii hæc intelligi copulam carnalem consummatam, sive naturalem, sive sodomiticam activam, vel passivam, sive etiam bestialem. Ratio univèrsalis est, quia tunc frangis conjugii fidem, quando tuam carnem, quam illi vni conjugi promiseras, dividis cum aliis; at dividis, cum copulam consummatam habes cum dictis. Ita cum communi Sanch. *lib. 10. matr. d. 4. n. 3. & 4.* de copula sodomitica, ita expressè S. Th. Sà, Henriq. Hurt. & innumeri apud Leand. *d. 26. matrim. q. 11.* alique, unde, propter paritatem rationis, idem dicere cum aliis debemus de bestialitate.

6. Scio Pontium, *lib. 9. cap. 16. num. 5.* quem sequitur Averla *q. 23. matr. sect. 1. v. Hinc tandem*, excludere sodomiam

miam (& sanè propter puritatem suæ rationis deberet etiam excludere bestialitatem) quia, inquit, divisio carnis non per infusionem seminis in alienam carnem, sed propter mixtionem seminis in semine, seu cum carne alterius in vase apto ad generationem, id, quod in sodomia non contingit, scio, inquam, hoc, sed, quia ipsemet Pontius *loc. cit.* tandem fatetur, in praxi excipiendum esse operationem communem, ab ea nobis recedendum non erit.

7. Quid de Sodomia cum propria vxore?

Respondeo, hanc *puro*, non venire hic nomine adulterii, quia verè tunc non est perfecta divisio cum alterius carne, ita cum communi Sanchez *l.c.* Efflet tamen sufficiens causa divortii temporalis, quando conjux alium sollicitaret ad ejusmodi peccatum, juxta ea, quæ mox dicemus §. 7.

8. Altero secundò, tactus impudicos, oscula, pollutionem ipsius conjugis extra vas, etiam procuratam alienis manibus, seu instrumentis, immò, & copulam sine seminis emissionem non intelligi hic nomine adulterii, quamvis hæc fiant cum animo perveniendi ad adulterium. Ratio horum omnium est, quia hi non sunt actus perfecti contra datam fidem, cum non dividant carnem conjugis cum alterius carne, nam propter eandem rationem, nec nomine adulterii hic venit copula cum femina mortua, quia illa non est vera caro, sed veluti statua lapidea. Ita Sanchez. Filliuc. Bonac. alique apud Leandr. *loc. cit. quæst. 8. §. 9. & 10.*

9. Dictum est semper (*hic*) nam cæterum in ordine ad Confessionem esse ejusmodi peccata, adulterii, in *met. Confess. l. 2. c. 7. §. 6. & rursus l. 7. in Decal. c. 3. §. 1. docui, ut monui n. 4.*

§. III. Casus quinque, in quibus non est licitum Divortium, quamvis adsit causa Adulterii.

ADULTERIUM VTRIVSQUE.

1. PRIMUS casus est, quando uterque conjux adulterium commisit, tunc enim, quia delicta compensantur, neuter ex conjugibus poterit divertere. Idque verum est, etiam si unus conjugum plura, vel publice, alter unum, vel occultè adulterium commiserit, & etiam si unus per sodomiam, alter per fornicationem, & etiam si unus se emendaverit, scilicet non amplius adulteretur, alter verò (sed admonitus, ut desistat) persistat tamen in adulterando. Ita Doctores citati, & ratio est, quia, posita fidei fractione, semper locum suum habet jus compensandi, etiam contra emendatum, donec conjux innocens injuriam remittat, de qua remissione *mox num. 16.* Illud (admonitus, ut desistat) vide fassus apud Sanchez *lib. 10. matr. d. 7. Coninch. d. 35. d. 2. Avers. loc. cit. sect. 4. v. Quintò*, aliosque.

2. Hæc autem intelligenda sunt, si ante peractum divortium uterque adulteretur. Sed quid, si celebrato jam divortio ob adulterium unius, deinde alter, qui fuerat innocens, adulteretur & ipse, obligabitur hic alteri reconciliari ex eo, quod sic compensentur duo dicta adulteria?

3. Obligari tenet Coninch. *l.c.* G. Hurt. *d. 1. de matr. diff. 3. num. 1.* Leandr. *d. 26. matr. quæst. 23.* Avers. *quæst. 23. matr. sect. 4. v. Septimò* Sanchez *lib. 10. matr. d. 9. n. 30.* citans S. Thom. aliosque. At Sanchez, sustinet, non obligari, nisi post sententiam, quâ Iudex cogat fieri reconciliationem, ob periculum fornicationis, quod ex illa separatione confurgit.

4. Verum, sententia Coninch est à nobis approbanda. Ratio est, quia, quamvis, post divortium factum, fidem frigerit, conjux, quia antea fuerat innocens, iam tunc est nocens, ergo alter jam acquirit jus compensandi.

5. Quid fiet, si post divortium, conjux innocens ritè solemnem professionem emisit, & post professionem adulteraverit, an scilicet reddendus sit conjugi volenti recompensationem? Dicam §. 8. n. 8.

Adulterium unius, sed altero consentiente.

6. Secundus casus est, si conjux adulterium committat, consentiente alio conjuge (quod dicitur, *conjuges*, qui cognoscit *conjugum*. Ratio autem est, quia uterque tunc delinquit, alter per adulterium, alter per lenocinium, æquitas non vult, ut alter jure suo cetero non item, ita Sanchez. Pont. Castropol. *l.c.* & ceteri hiter.

7. Consentit autem secundum eodem, quod dicitur Avers. *quæst. 23. matr. sect. 3. v. Quintò*, conjux, si consentit, sive tacite, non impediendo, cum possit.

8. Inquires: Si vir neget alimentum uxori, si tam hiter, si eam domo expellat, si cum ea crudeliter agat, ipsa sibi de aliquo amatore provideat, ceterisque consentit uxoris adulterio, & consequenter pariter licitorum compensationem, cadere à jure diverendi?

9. Respondeo: Sanchez *l.c.* d. 6. Pont. *lib. 9. c. 17. G. Hurt. d. 1. diff. 3. n. 12.* aliosque citantes aliquos juris finit, non cadere, quia id non est consentit ad adulterium, sed fornicationem, etiam remotam adulterium re. Excipiunt, nisi animo, ut mulier fornicetur, ut dicitur, nam tunc jam consentit adulterio, & consequenter à suo jure diverendi cadet.

10. At S. Thom. Aug. Covar. alique apud Avers. *v. At ex opposito*, citantes, & ipsi quoddam ius, sustinent, cadere, quia cum conjux sufficienter tunc sit constitutus injuriatum, videtur etiam esse causa, unde adulterium quatur, quare non debet ex sua malitia ejusmodi in commodum reportare, & jus diverendi remanere.

11. Mihi videtur excipienda distinctio Avers. *l.c.* Cohærenter, nam illa injuria, si solitarie sumatur, non sint in alio genere ab adulterio, non sufficienter, potest autem quidem consensum, quando vir rationabiliter prævidet, uxorem fornicaturam, quando prævidet, certe prævidere debet, quia aliquo modo subducitur hujusmodi fornicatione uxoris, & tamen ad injuriatum non desistit, cum certò desistere obligetur, tunc à jure se separandi merito excidit; qui, cum foret ipse coram habere debeat, si ea, tam gravi iniuria, sexui fragili asserat, jam sufficientem causam dandi adulterii, & consequenter tacite consentire, censetur.

12. Atque ex data distinctione, Textus, quæst. utraque sententia, satis conciliari poterunt.

Adulterium materiale, id est, vacans culpa adulterii.

13. Tertius casus: Quando adulterium vacat ad adulterium culpâ, jus diverendi alteri conjugi non datur. Merito quidem, quia non est plene datus quis potest dicta, seu conjuncta ejusmodi delicto sine factum, vera culpa talis delicti. Exempla sunt, si conjux dormit, prudenter putans suum conjugem obdormire, & per ignorantiam invincibilem, credens quis hunc esse, ad illam accedat; si per vim omnino absolutam conjux adulterium committit, & cum his enim, & talibus casibus, cum sit involuntaria ratio adulterii, rationem, quæ ex formali adulterio consequitur, ad conjugem æquum non est.

14. Quid, si per metum gravem? Respondeo: Sylvester, alique, & eos citans Avers. *d. 9. 2. sect. 3. v. Tertio*, dicunt, adulterium ex metu committitur non dare alteri diverendi jus, quia, ad hunc effectum est perinde, ac si adfuerit vis, & absoluta coactio, adeo dem metus tanti mali excusare debet à potestate, de qua agimus.

15. Verum, Sanchez. Coninch. Rebell. quos citat, diciturque Gasp. Hurt. *d. 1. matr. diff. 3.* docet, dare jus diverendi, quia metus voluntarium per se, & absolutum, non habet, quæ culpam non tollit. Utrumque probabiliter dicitur esse, judico.

Remissum fuisse adulterium.

§. V. Quam certitudo adulterii requiritur ad divertere.

16. Quartus casus. Quando innocens conjux, (v.g. vir remittit culpam adulteri jam commissi ab vxore) non potest amplius ab illa divertere, quia injuria semel condonata non reviviscit. Quod si post remissum vnum adulterium, conjux incidat in aliud, tunc enim verò poterit alter divertere, quia remissio illa non poterat se extendere ad futura.

17. Remissio autem hæc fiet, vel expressè, si conjux extrinsecus dicat, se remittere, vel tacitè, si idem conjux confiteatur adulterii, ex animo remittendi admittat adulterii reum, sive ad copulam, sive ad oscula, sive ad amplexus, &c. quia, sic, jam illam tractat ut vxorem: ita Sanch. lib. 10. *marim. disp. 14. n. 18. & 19. Castropal. disp. 3. de spons. 6. §. 2. n. 4. alique.*

18. Inquires: Si conjux solo animo condonet adulterium conjugi, unde hic eadem conditionem nondum acceptaverit, poteritne deinde animum, mutans retractare condonationem, & divortium celebrare?

Respondeo, non posse, probat Sanch. *ibidem*, quia ad hanc condonationem, quæ non est, nisi cessio loris propriæ firmæ sit, non requiritur alterius acceptatio: statim enim, ac existit jam remissum est delictum, quod reviviscere amplius non potest.

19. Quid, si vxor, v.g. admittat quidem virum suum, qui adulteravit, sed animo non remittendi illi adulterium?

Respondeo cum Sanch. l. 10. *mar. d. 14. num. 30.* in hoc casu non posse amplius vxorem divortium petere in foro externo, qui illa admissio, probat apud Iudicem, qui animum internum non novit, remissionem. At verò coram Deo, cum hæc non sit vera remissio, dico, conjugem in foro conscientie Ius suum divertere non amittere.

20. Idem esse dicendum, si dicta vxor admittat virum, nec habens animum remittendi, nec habens animum non remittendi, quia tunc verè non remittit, docet Avers. *quæst. 23. marim. s. 1. 8. v. Sexu præterea*, contra Sanch. lib. 10. *marim. disp. 14. d. 10. num. 30. sine*, dicentem tunc remittere.

Periculum incontinentia in Innocente.

21. Quintus casus: Si vir v.g. Innocens divertere valens ab vxore adulterante, experiatur, se sine vxore facile labi contra castitatem, licet ex vi adulterii vxoris Ius habeat ad divertere, tamen illud impedit à damno proprio spiritali, rectè monet Pont. lib. 9. c. 17. *num. 4.* quia tunc prævalere debet salus spiritalis.

§. IV. An possit Innocens adulterum non repellere?

Diximus hæcenus, posse Innocentem divertere, nunc inquiri, an obligetur?

Respondeo, regulariter non obligari, ita Sanch. Castropal. & Gasp. Hurt. mox citandi, quia quilibet juri suo cedere potest; nec aliud caput assignari valet, unde hæc obligatio oriatur.

2. Dixi (regulariter) nam in aliquo gravissimo casu obligaretur, quando enim dimissio, v.g. vxoris esset apta sine ulla inconvenientie ad emendationem dictæ vxoris, quæ, si non esset dimissa, perseveraret in peccato, vel, quando dicta dimissio esset apta ad delendum scandalum, quod habent Populi de viro, quasi is pastocinetur adulterio vxoris, & eadem dimissio esset non valde incommoda ipsi viro, essetque item vnicum medium sufficiens ad dictam emendationem ponendam, vel ad dictum scandalum amovendum, quando, inquam, adessent hæc, obligaretur Innocens divertere, ut fusiè habent Sanchez lib. 10. d. 13. G. Hurt. n. 11. diff. 4. Coninch. d. 35. d. 3. alique.

Cum conjuges sint in possessione maritalis conjunctionis, non possunt ab ea per divortium deturbari, nisi ad sit certitudo causæ, seu delicti divortium inducentis. Hinc non satis est, quod alter dubitet, vel probabiliter suspicetur de alterius delicto, ut Num dimittat; Regula enim generalis, *alibi* allata est, neminem posse à sua rei vel juris possessione dejici, nisi certò moraliter constet titulus, unde ei possit ab illa: & ita docent in nostro casu de divortio omnes DD. ut testatur Castropal. d. 3. p. 6. §. 4. n. 7. & colligitur ex c. ex parte, de sponsalib.

2. Si quando ergo in alio Textu, cap. Dixit Dominus 32. g. 1. dicitur dimitti posse vxorem ob suspicionem fornicationis, intelligitur, ob suspicionem violentam; & in sententia probabili Farinacii, aliorumque apud Castropal. l. c. n. 8. sine, ob suspicionem vehementem, ex qua fieri tem moraliter certam, idem Farinacius putat.

3. Si inquires, quoad effectum divortii (nam quoad alios effectus, qui ad nos nunc pertinent, vide citatos) quam conjecturæ, seu probationes certitudinem hanc moralem faciant de adulterio commisso?

4. Respondeo, certum esse, eas, quæ, si in iudicio exhiberentur ad probationem adulterii, illud ibi sufficienter probarent, sufficere etiam, ut illud privatim constet, sed descendendo magis ad signa particularia. Dico, quando adulter publicè moratur in domo adulteræ, seu contrà, vel, quando extant filii ex adulterio, vel, quando extat suspicio violenta, ut, si fuerit inventus nudus cum nuda, vel solus cum sola in eodem toro, certitudo moralis delicti est.

5. Oscula, & amplexus sola non sufficiunt ad moralem certitudinem de adulterio, sufficiunt autem administrata cum aliis conjecturis, v.g. à tempore, à loco, à mora; puta, si ex fuerunt in loco secreto, & tempore apto ad delictum, vel quid simile.

6. Amatoria litteræ dumtaxat, non sufficiunt, si in iis mentio fiat de copula habita, planè si sufficiunt.

7. Confessio propria serio facta item sufficit, non verò facta ad se iactandum; id, quod à circumstantiis colligi à prudenti debet, quæ iactantia potest etiam esse in præced. num.

8. Dictum alienius testantis adulterium vel testantis indicia violenta de illo, non sufficit, nisi sit dictum fide dignissimi, vel plurium fide dignorum. Hæc sparsim apud Sanch. lib. 10. *mar. d. 12.* Castropal. l. c. num. 8. Mascardum de probation. conf. §. 8. & 64. Avers. *quæst. 13. mar. s. 1. 2. v. Admonens*, alique.

9. Huc denique facit casus sequens: Berta est certò adultera, sed ejus vir, Titius nescit id certò, solum enim de vxoris adulterio subdubitat: ex, quo motus, (sanè insufficienter ex dictis) eam deseruit, quæto, an Berta possit cogere Titium ad se cum cohabitandum, & ad non negandum tori commercium?

10. Respondeo, Sanchez, & Coninch apud G. Hurt. *disp. mar. diff. 7.* aiunt, posse, quia separatio est pœna vxori infligenda; donec Titius certò sciat delictum, eam pœnam infligere justè nequit. Si ergo nondum Berta à suo Iure cohabitandi, & conversandi cum suo viro dejecta est, illum ad se revocare poterit.

11. Ad idem Hurtadus l. c. citans Rebellium, & Cajetanum meritò ait, non posse, quia cum ipsa certò fregisset viro fidem, jam cecidit à Iure exposcendi sibi fidem; Divortium enim verè non est pœna, sed quasi effectus necessariò sequens ad fidei fractionem, sine Iure autem virum cogere ad secum habitandum valet vxor.

§. VI. An auctoritate propria fieri possit Divortium, ob adulterium?

Non ignoro, nobiles aliquos Doctores, ut Pont. lib. 9. c. 18. Avers. l. c. v. *Explicatur*, docere, etiam

si certò scias tui conjugis adulterium, non posse eum à
toto, & cohabitatione depellere, nisi accedat iudicis
sententia.

2. Sed nec ignoro, alios, vt Sanch. l. 10. *mar. d. 12. n. 31.* Caplrop. l. 3. *de spons. p. 6. §. 4. n. 2.* Leand. r. 16. *mar. g. 10. c. 4.* non minus nobiles, velle contrarium, scilicet te ficiatem conjugis adulterium posse, nulla praecedente sententia, ab illo divertere: scilicet tamen scandalum, siue adulterium sit publicum, siue occultum, siue ex causa adulterii, siue ex aliis causis pro temporali diffortio mox explicandis.

3. Me cum his posterioribus sentire cogit ratio duplex. Prima, quia in facto Textu cap. Dixit Dominus 32. g. 2. n. 2. dicitur: *Vbiuncque efformatio, vel fornicationis suspicio* (sanè violenta, ut modò dixi) *liberè dimittatur exor.* Nota illud, (*liberè*) quæ enim esset tua libertas, si tibi iudex esset implorandus? Secunda, quia, ut toties dictum est, frangenti fidem, fides non est servanda in omnibus contractibus civilibus, etiam auctoritate propria & in foro conscientie; ergo, & in casu nostro, cum lus divertendi, ut modò indicavimus, non sit pœna à Iudice infligenda; illam enim solum ipse declaret, sed est quasi effectus necessarii procedens à fide non servata. Addeam, & rationem tertiam ductam ab exemplo Sancti Iosephi, volentis propria auctoritate relinquere Sanctissimam Virginem, ut probat Maldonatus, in primū c. *Matth.*

4. At in Sacris Canonibus vetatur, fieri divortium absque auctoritate Iudicis?

Respondeo falsum id esse, & aliquibus Textibus, qui de hac re circumferuntur, aptè responderet Castropal.
loc. cit.

5. Dictum autem est (secluso scandalo) quod certe vitabitur, si conjux simulando graves causas abeat in loca longinqua, ubi ejus Matrimonium ignoratur.

6. Quæres, Estne alius modus vitandi ejusmodi scandalum?

Respondeo, apud Doctores hunc modum passim lego; sciret puto, id dici loco exempli: quare, si aliud occurrat, illo utere. Ego sane tanquam modum sufficientem approbarem, si conjuges per aptam æquivocationem simularent, se velle communi consensu castitatem servare vel quid simile, quod amovere possit à Fidelibus suspicionem delicti, si quando est occultum, in altero conjugē, & quo tolleretur aliis ansa deferendi conjuges sine causa.

De simili scandalo fugiendo, vide Castropal. *traet. 16. disp. 2. p. 7. num. 6* (quem sequitur Gibalinus de *Clausura. disp. 2. cap. 1. num. 55. fol. mibi 135.*) Qui Castropalaus, cum dixisset, si quis absque gravi difficultate non potest probare nullitatem veram suæ professionis, posse ipsum fugere à Religione, &c. hic addit: *Limitant hac Lessius Sanchez, Suarez, nisi oriatur scandalum, Sed raro, vel nunquam ex tali fuga oriatur scandalum* sed obligatione vitandum: tum quia raro inde sumunt alii occasionem fugiendi absque legitima causa, tum quia ipse legitime fugiens vitatur jure suo, à quo vsu sine gravi damno abstinere non potes, &c. Hæc ille.

Quid si nihil tam probare absque difficultate possem? Respondet *ibidem* Catropalusa, te huc mortali fugere, antequam probes, non posse. Polse adhuc fine mortali, dicit Gibalinus, *loco citato*, idque propter rationes jam dictas, quæ videntur etiam hic militare. Vertere tamen convenit, posito, quod fugerit, esto, peccaverit, non teneri ad religionem reverti. Porro prædictam doctrinam casui nostro aptare, tu ipse facili negotio, Leæor, potes.

7. Si conjux ob adulterium occultum relictus, querelam apud Iudicem deponat, se injuste relictum esse, qua ratione se gerere debeat conjux alter, qui iuste eum deseruit, & similia multa, quæ pertinent ad forum externum, legi poterunt apud citatus.

8. Illud hîc ne te prætereat,convenire omnes,conju-

gem adulterum obligari ad reconciliationem non
iudicari innocente, quando cū innocens velut
f. c. si sit auctoritate propria; At, si f. c. si
Iudicis, non omnes Doctores in eodem
Nam aliqui apud Sanch. lib. 10. matrim. disp. 1.
& 10. tenent, si innocens acceptavit sententiam
divortio, ipsum adulterum non obligari amplius
reconciliationem; vnde posse, innocente invito
sacros suscipere, Religionem proficere, eadem
in seculo, &c. quia innocens per acceptationem
de divortio, remittit mutuum societatem,
aliis obligabatur. Alii tamen, ut Sanch. loc. cit.
Pal. disp. 1. de spons. p. 6. §. 7. n. 1. alios citantes,
ipsum adulterum per se obligari ad reconciliationem,
quæ posse prædictos status erigere, dum habet
liationis spes, de qua spe mox inf. §. 7. n. 7.
simili. Ratio est, quia sententia de divortio, cū
claratio iuris, non potest nisi concedere quia ipse
naturæ concedit, at de Iure naturæ adulterum
modo eximit adulterum à sua obligatione maritali
sua; secus ex delicto, commodum reportare
Illud autem, quod dicitur, innocentem per accepta-
tionem sententiæ remittere mutuum societatem, falsu
nino est; quia gratis dicitur.

9. Hæc posterior sententia est omnino ex
priorem vocat non improbabilem loco cit. Cultus
mihi, pace tanti viri, videtur ob rationes modo
improbabilis.

Dixi autem (*per se obligari*) nam quando matrimonium
periculum esset, ne ipse conjux, quamvis alius
occideretur, vel iniquè, crudeliterve traderetur
conjuges innocentem rediret, sanè non obligaretur
Castropal. *l.c. num. 3.* sed id per obligari et aliud
licet capite, quòd mutua societas conjugum ma-
nenset, fuisse promissa cum tanto periculo, non
Castropal. *l.c. num. 3.*

§. VII. *Causa celebrandi Divortium ad tempus.*

[illegible]

PRIMA CAUSA

Harefis.

2. Cum ratio, cur propter heresim, & propter
Apostasiam à fide (quam spirituale adulterium ap-
pellare consuevimus) separari possit conjux, sit ne
habitatione cum hæretico, alter periculum sube-
ctionis, prolesque male educetur, ideo, etiam si
quo peculiari eventu hoc periculum non esset, non
propterea Catholicus divertere verbitur: Satis enim
periculum adfit, plurimum. Nominè autem hæretici
intellige veram, & perniciem, quâ scilicet heretici
correctionem non admittat, seu illam admittente
non fit.

3. Hic autem nota, quamvis non omnes con-
posse propria auctoritate feri divortium ob adulterium
carnale, ut §. *praced*, vidimus, omnes tamen concedere
posse ob adulterium hoc spirituale. Ratio forte dicitur
quia id ab ipso jure conceditur, vel quia in hoc magis
est periculum contagii. Ita Sanchez, *lib. 10, de Mat.*
num. 6.

4. Adde conjugem separari non solum p^onti-
ge hæretico, verùm etiam obligari secundùm Laym^o
d. 3. matr. p. 6. §. 8. n. 2. citantem Sanch. Coninch Laym^o
quando re ipsa dictum periculum adit, quia con-
tinetur, saltem gravissimum hoc infidelitatis periculum
vixit

vitare. Benignius loquitur Castropal. credit enim tunc esse hanc obligationem, quando duo concurrunt, puta, quando conjux hæreticus Catholicum niteretur pervertere, & quando gravissimum esset periculum assentiendi. Ipsum lege. Si ejusmodi periculum non sit, imò ad sit spes conversionis dicti Hæretici, posse Catholicum, si velit cum eo habitare, merito sustinere Averf. g. 23. matr. f. 9. v. Secundò.

5. Quod autem in adulterio spirituali viri conjugis non detur compensatio delictorum (sicuti dari diximus in adulterio carnali) nec in spirituali unius cum carnali alterius juvat breviter meminisse, nam cæterum late id prosequitur Sanch. lib. 10. matr. d. 16. & brevius Castropal. loc. cit. n. 8. quibus adde Pont. lib. 9. c. 22. n. 6. Averf. g. 23. matr. f. 9. v. Pontius.

De Hæretico emendato.

6. Inquires autem primò, Hæreticum emendatum admittitne conjux Catholicus obligatur? Respondeo, conveniunt Doctores communiter obligari, si divortium ex hæresi, imò etiam ex aliis prædictis duabus causis factum fuit auctoritate privata sine Iudicis ministerio; At, si fuit factum post Iudicis sententiam, sive condemnantis conjugem de hæresi, sive de divortio, idem Doctores non conveniunt. Plures enim apud Sanchez lib. 10. matr. d. 15. num. 18. putant, a desse etiam tum obligationem in Catholico admittendi hæreticum emendatum, & solum hanc obligationem non adesse, quando ipse Catholicus vellet in Religionem ingredi: id enim (ajunt) deducitur ex sacro Textu. At absolute non adesse ejusmodi obligationem; unde absolute dictum conjugem Catholicum posse, sive manere in sæculo cum perpetuo divortio, sive Ordines sacros suscipere, sive multò magis Religionem profiteri, merito putant Sanch. l. c. Cast. l. c. n. 5. Averf. g. 23. f. 9. v. Concedendum, alique. Ratio non ducitur ex natura hæresis, nec ex natura sententiæ (quod addo propter dist. n. 7. & 8.) Sed quia Ecclesia in odium ipsius hæretici, hanc potestatem concessit Catholico, cujus concessionis jura iidem expendunt, & contraria solvunt. Addit tamen Castrop. loc. cit. n. 4. consilium optimum sæpe esse, ut Catholicus respicientem hæreticum quomodocunque damnatum recipiat propter bonum pacis, & propter charitatem, quam conjugi jam emendato alter conjux debet.

7. Atque hæc de potestate, quam habet conjux Catholicus. Verum, hæreticus, quamvis emendatus potestatem ad utrumlibet non habet, sed obligatur reconciliari cum suo conjuge, si hic velit. Quare, si quem ex illis statibus, sacri Ordinis, vel Religionis, vel voti simplicis castitatis, eligere cupiat, (cupiat, inquam, nam ad illas non obligatur) id exequi non poterit sine consensu sui conjugis, sive expresso, sive tacito, qualis esset, si ex circumstantiis apparet, non esse spem reconciliationis, vel, si conjux sæpius ab emendato requisitus illum admittere respuerit, censetur enim tunc dare licentiam perpetuæ separationis.

8. Admonet tamen primo, ad electionem talium statum debere accedere auctoritatem Iudicis, ne suscepto Ordine, vel Religione emergant lites, &c.

9. Admonet secundo, Votum imperfectum castitatis simplicis, id est, de non petendo debitum, posse à prædicto conjuge, secundum Pont. lib. 8. c. 1. num. 4. ut à quocunque alio, emitti sine alterius conjugis consensu, abstrahendo ab alio inconveniente, & à periculo non servandi votum, quia sic non præjudicatur vxori, sed sibi ipsi dumtaxat.

SECUNDA CAUSA.

Solicitatio, seu inductio ad peccandum.

10. In hac causa notant Doctores, debere admoneri conjugem, ut desistat à sollicitando, & tunc demum,

eo non desistente, posse alterum, etiam propria auctoritate, divertere pro tempore, pro quo timetur rationabiliter similis sollicitatio, consulatur item aliorum scandaloso, quantum fieri rationabiliter potest, ne scilicet infamia notentur conjuges, vel, an sit detur aliis suos conjuges deferendi.

11. Ex hoc ergo capite licitum est vxori, divertere à viro, qui lenocinium exercet, vel in domum introducit eos, qui vxorem sollicitent, vel eandem cogit ad furta regenda, & simulanda, vel, ut pellicem foveat, vel ipse conjux sit veneficus; ex consortio enim dæmonis grave animæ imò, & corporis malum merito sibi alter timere debet. Lege Cast. l. c. §. 9. n. 1. & 2. G. Hurt. d. 11. diff. 5. Sanch. lib. 10. matr. d. 17. & 18.

12. Transacto autem periculo ejusmodi sollicitationis, ut, si, v. g. mortuus jam fuerit juvenis, in cujus gratiam leno erat tuus vir, nec aliud periculum prudenter timeas, obligari te ad ipsum tuum virum redire (quantum est ex hoc capite) dubitandum non est.

TERTIA CAUSA.

Sævitia Conjugis.

13. Sævitia profecto non levis, sed tanta, ut grave malum, seu damnum ex illa imminet vxori à viro, quod solet esse frequentius, vel viro ab vxore, quod solet evenire rarius, dat ex l. c. Ex l. c. de divortio, causam divertendi pro tempore, quo illud periculum durat. Censetur etiam ad hunc effectum sævitia contra conjugem ea, quæ fit contra ejus conjunctos, ut filios, vel parentes necessarios in eadem manentes domo, &, etiam si malum, quamvis non timeatur ab ipso conjuge, timeatur tamen ab ipsius conjunctis, v. g. ab alterius parentibus in eadem domo pariter manentibus, ut notant Averf. g. 23. matr. f. 10. v. Rufus.

14. Ad hoc caput pertinet periculum cujuscumque alterius mali gravis, ut, si conjux sit ita furiosus, ebrius, malo contagioso affectus, ut inde grave damnum vxori imminet. Ex dictis deducitur (ait Leander d. 26. matr. quest. 46. justam divortii causam esse.) Quod vir gladium apposerit ad collum vxoris, animo illam occidendi, vel faciendi, quod alter conjux alteri per venenum, vel per maleficia, vel alio modo insidias vitæ paraverit. Quod vir graviter, & atrociter vxorem percusserit, sive id fecerit gladio, sive hasta, in capite, facie, oculo, aut in pectore, aut in manibus. Quod vir vxorem acriter, & immoderate, excedendo levem correctionem viro permissam, verberaverit; Hæc ille, cui adde Averf. loc. cit. v. Non sufficit timor, qui ex Henriquez, & Sanchez docet, hujus generis censeri nimis molestam cohabitationem convitiis, & frequentibusurgiis obnoxiam. Intelligentur autem hæc asserere potestatem divertendi pro tempore, quo pericula prædicta non cessent. Quod si nunquam cessare prudenti, & morali certitudine judicabuntur, sanè perpetuum tunc erit divortium.

15. Porro, prædictæ sævitie, vel damni periculum ita (dum periculum durat) potestatem se separandi dat conjugi, ut separationem exequi is possit auctoritate propria, tum, quia de l. c. naturæ est, vitare malum grave, tum, quia hic regulariter periculum est in mora, si deberet expectari ministerium Iudicis. Cæterum, quando afferret scandalum separatio, & periculum in mora non esset accedere debere Iudicis auctoritatem, certum sit. Ita intelligenda sunt alia jura, ne sint contraria dicto cap. Ad litteras. Lege Pont. lib. 9. cap. 23. n. 7. & Sanchez lib. 10. matr. d. 18. n. 3.

An possit à viro expelli à cohabitatione conjux, solum ex eo capite, quod motem ipsa non solverit, huc reduci possit. Verum, de hac re lib. 5. in Decal. cap. 3. §. 3. num. 4. actum est à me satis.

§. VIII. De Effectibus Divortij ex Adulterio.

PRIMVS EFFECTVS.

Pæstas suscipiendi novum vitæ statum.

1. PRIMUS Divortij, celebrati propter adulterium, effectus est, concedere liberam facultatem innocentis eligendi statum vitæ, quem ipse velit, sive per susceptionem Ordinis sacri, sive per professionem in Religione, sive per Votum simplex Castitatis in sæculo: Aliud matrimonium inter nequaquam conceditur, quia vinculum prioris matrimonij, vivente conjuge, cum quo consummatum est matrimonium, semper, ut toties dictum est, perseverat.

2. Prædictum Privilegium est conjugis innocentis; nam conjux nocens debet expectare, ut eligere possit (quando liberè volet, non enim obligatur) aliquem ex dictis vitæ statibus, donec non sit amplius spes reconciliationis, juxta dicta, *supra*, §. 6. num. 7. & §. 7. n. 7. vel donec ipse conjux innocens consentiat, de quo consensu *infra* disputabimus cap. 4.

Conjux innocens, ut status prædictos suscipiat, an egeat sententia de Divortio?

3. Circa prædictam communem doctrinam quatuor sunt quæstiones dissolvende. Prima: An, ut Innocens statum aliquem ex illis suscipiat requiratur, divortium fuisse per sententiam Iudicis celebratum; An verò sufficiat factum auctoritate propria, stante adulterio moraliter certo; sive notorio, sive occulto.

4. Respondeo: Si quæras de susceptione valida, & licita, dico, cum Sanch. lib. 10. matr. d. 11. à num. 12. & Castropal. d. 3. de spons. p. 6. §. 6. num. 3. alisque communiter, innocentem, non solum validè, sed etiam licitè status illos suscipere, quando sententia Iudicis præcessit. Ratio est manifesta, quia ex vna parte adulter omnino amisit jus cohabitationis cum innocente, ex alia per sententiam Iudicis satis est omni incommodo, quod oriri possit ex assumptione illius statuum, ut mox clariùs patebit.

5. Si autem quæras de susceptione, dumtaxat valida, Dico, validè suscipi illos status ab innocente, etiam si non præcesserit sententia Iudicis; imò etiam si adulterium fuerit occultum, & non notorium, dummodo certum fuerit. Ratio est modò dicta quia jam totum jus cohabitandi amisit adulter, idque in perpetuum; ergo cum nullum alterius jus ipsi obistere possit, valebit statum vitæ, quem velit eligere.

6. Sed quid? Eligere tunc licitè?

Respondeo, nequaquam, sed illicitè, & quidem mortaliter, ut expressè habet *ibid.* Castropal. nisi licentiam obtineat à conjuge, quamvis nocente. Ratio est, quia conjux quamvis nocens, separatus ante sententiam, & spoliatus suo conjuge, debet restitui in sua possessione, quandoque restitutionem sui dicti conjugis petat: non solum, quando adulterium fuit occultum, verum etiam in sententia probabili, quando fuit notorium: Et hujus rei ratio vltior est, quia, antequam procedatur ad probationes, ob quas debet ferri definitiva sententia debet illi, qui sua re spoliatus fuit, eadem restitui; at sanè hoc restitutio in casu nostro esset grave damnum Religionis, & scandalum proximorum. Ita Sanch. Castropal. citati, & Averl. q. 23. f. 8. v. *Quarò*.

Quid, si sententia de Divortio processit ex errore.

7. Secunda quæstio: Quid fiat, si sententia divortij, sive postea, sive antea, quàm innocentis statum aliquem ex dictis susceperit, appareat fuisse falsà?

Respondeo: Debet, ut vult Sanch. lib. 10. matr. d. 9. num. 9. Pont. lib. 9. c. 20. n. 2. Castropal. l. c. n. 6. restitui alteri conjugi, quia ligamen matrimonij, vtpotè jus jam legitime quæsitum, semper evincere debet quidlibet aliud subsequens. Et ex alia parte, Ecclesia nunquam præsumitur,

velle persistere in sententia, quæ invenitur falsa adeo, in julla.

Quid, si innocens, post sententiam de Divortio ipse in adulterium.

8. Tertia quæstio: Quid, si postquam dictum est, elegit innocens, incidat in adulterium, etiam obli- tuendus conjugi, tametsi sacros Ordines susceperit, professionem solemnem emisit?

9. Respondeo: Castropal. d. 3. p. 6. §. 6. num. 1. & Pont. Mol. Coninch. al. o. que, probare contentum, quia non apparet, unde non debeat fieri compensatio delictorum, perinde, ac fieri debet, ceram est adulterium antea committitur; æque enim frangitur matrimonij, cujus vinculum semper remansit, prout naturaliter conjuge.

10. At Sanch. l. c. n. 30. Henric. aliique cit. D. 1. distinguit; Quando enim (ait) sententia ab initio prædictam, scilicet, quando elapsum est tempus suspensionis, vel similis remedij, non est conjux peccator, sed in adulterium restituendus alteri, nec sunt ea adulteria capacia motus compensationis: Et tunc restituendus, & adulteria illa sunt compensanda, non do sententia non abijt in rem judicatam, vel, quod dicta sententia lata fuit contra Minorem, & quædam vti beneficio restitutionis in integrum Ratio est (ait Sanch.) quia, quod semel bene definitum est, non est retractandum. Audit hoc Castropal. respondere, quod semel bene definitum est, non esse quidem retractandum ex causis, ex quibus definitum est, retractatum, sed se ex nova causa superveniente, ut est in casu nostro, nam tunc illa sententia non erit proprie retractatio, sed retractatio, sed novæ causæ decilio.

11. Prædictò hæc quæ certe in vitæ statu probabili) latius profecti, necesse non est. Legimus Castropalaus, & Sanch. cit. Illud ego moneo, Episcopos, & Prælatos cautè in iis admittendis ad Ordines Professionem Religiosam, præterquam quod sententia, debere procedere, ne forte cogatur, compensare prædictum, aliquando restituere, nam proprietas delictore nunquam eos sine consensu alterius conjugis professionem, vel sacros Ordines admittant.

An legitimè quis separatus ab uxore possit dicere, non esse conjugatum?

12. Quarta quæstio: An peccet conjux tunc separatus ab alio, si volens suscipere Ordines sacros Religionem, interrogatus ab Episcopo, vel Prælatore, vel esse conjugatum?

Respondeo: Sanch. *diff. 11. num. 1* ait, non peccat præcendendo ab alio dampno: quia (inquie) cum de æquivocatione non mentitur, & ex alio capite peccatum est in ordine ad Ordines, vel Religionem, scilicet, de peccato, ac si conjugatus non esset. Contra, Navarro qui Sanch. l. c. putat hunc peccare, & invalidè professum, quod Prælati eo animo esset, ut eum non admittant, conjugatus esset.

13. Equidem, nec Navarro quoad illud (invalide professum) nec absolute assentior Sanch. Non Navarro, quia in Religione ad statum irritans vel ex præcensione, sit sub conditione carceris conjugij, valet professio, si scilicet docet idem Sanch. al. irritum enim reddendum professionem, non sufficit voluntas habitus, sed ex Averl. q. 23. matr. f. 8. v. *Se cerè*, nec statum tunc peccatum, sic enim invalida esset professio juvenis obnoxii, quia, si id novisset Prælati, certo non admittisset. Assentior Sanch. quia semper est damnum mortis Religionis admittere conjugatum cum periculo, ne si res peccet, turbetur Religio, quæ in re tam gravi inforti esse debet; quare semper aderit peccatum in hujusmodi conjugate negare, imò non satisfaciens suum conjugium, Averl. loco citato, Adde, validè incommutat

TERTIVS EFFECTVS.

Divortii ex Adulterio.

Potestas educandi, vel non educandi filios, Remissio.

SECUNDVS EFFECTVS.

Divortii ex Adulterio.

Libertas restituendi dotem, & praestationis alimentorum.

14. Secundus Divortii perpetui (de quo loquimur) effectus est, dare potestatem innocenti viro, ne obligetur dotem reddere uxori expulsa ob adulterium. Verum, id explicatius afferemus.

Si loquamur post sententiam, qua prius Iudex adulteram sua dote (ut certe private debet) omnes confentiant, iuste tunc sibi illam retineri ab innocente viro: at ante sententiam, non conveniunt omnes.

15. Nam non posse eam retineri à dicto viro innocente, saltem ante sententiam Iudicis declaratoriam delicti uxoris, existimat Castropal. *disp. 3. de spons. p. 6. §. 5. n. 7.* quia amissio dotis est vera poena, ad quam nullus tenetur, nisi post sententiam. Vnde uxor, quamvis nocens, donec sententia accedat, ea gaudere debet, si eam habeat, vel, si eam non habeat, petere eam iuste poterit, peti enim rem suam. Quare eam ipsi reddere debet vir, quamvis innocens. Solum ergo vir hic innocens implorare Iudicem poterit, & post ejus sententiam, dotem eam sibi, vel repetere, vel retinere.

16. Contra, posse eam ab innocente retineri, etiam ante sententiam Iudicis, censet Sanch. *d. 8. n. 13.* quia, is, cui competit exceptio, ne aliquid solvere cogatur, habet lus illud retinendi, tum in foro fori, tum in foro poli: ac Maritus habet lus se opponendi contra uxorem adulteram volentem repetere suam dotem; ergo potest illam sibi retinere: Minor probatur, quia potest opponere delictum adulterii.

17. Verum, Castropalaus replicat, negando hanc Minorem. Maritus enim (ait) non habet lus retinendi dotem absolute, si quidem Maritus, quamvis habeat lus opponendi uxori relictum, non tamen habet lus retinendi dotem, nisi media sententia de parato delicto.

18. Vides utramque sententiam esse probabilem? Sanch. enim probabiliter dicit, Maritum habere lus retinendi, etiam ante sententiam, quia ante illam habet lus se opponendi, quod Castropalaus probabiliter negat.

An vir innocens alimentis adulterae prestare teneatur?

19. Quid de alimentis: Obligaturne coniux innocens illa subministrare uxori expulsa propter adulterium?

Respondeo, in meliori sententia non obligabitur in foro conscientiae, quia propter adulterium consortis, à debito omni solutus est coniux. Ita Sanch. *lib. 10. matr. d. 8. a. num. 25.* Castropal. *l. c. num. 5.* Farin. *2. 4. 7. 143. n. 41.* & 42. Praeterea, nec in casu litis, expensas litis tribuere uxori adulterae, si certum est adulterium, obligabitur innocens coniux, & ratio est eadem, quia ab omni debito propter adulterium coniugis, liberatur coniux. Alter. An autem in foro fori obligetur, vide apud citatos. Verum, coniux nocens debet innocenti tradere alimenta, ut item expensas litis, si forte hic innocens adulterium alterius probare intendat; quia Innocens cadere non debet à iure suo, quo potest, & alimenta, & litis expensas ab altero exposcere.

20. Propter non dissimilem rationem, si uxor domo fugiat ob timorem, ne male tractetur à viro suspicante uxoris adulterium, quod verè uxor commisit, ne in foro quidem externo. Ita Farin. *l. c.* Castropal. *l. c. sine*, alimenta illi subministrare tenetur vir, quia scilicet universaliter vir non obligatur alere uxorem fugientem extra domum viri, ipso viro causam recessus non dante.

21. Tertius effectus Divortii est, dare potestatem innocenti, ut sine suo onere educentur filii, id quod cum multis scateat limitationibus, ac distinctionibus non valde nobis scitu necessariis, magis enim pertinet ad Iurisperitos, videatur apud eosdem, nec tamen omitantur Theologi, ut Sanch. *lib. 10. matr. d. 10.* Castropal. *d. 3. de spons. part. 6. §. 10.* Layman. *lib. 5. tract. 10. part. 3. cap. 7. num. 19.*

§. IX. De iisdem tribus effectibus Divortii celebrati propter haeresim.

1. Quamvis Divortium propter haeresim celebratum non pariat ex se, suaeque naturae primum effectum, quem parit adulterium carnale, non enim datur libera potestas Catholico conjugii assumendi aliquem ex illis statibus, puta Ordinem, Religionem, Votum simplex castitatis, nihilominus, quia parit illum eundem effectum ex institutione, & dispositione Ecclesiae, ut supra §. 7. a. n. 6. diximus, idè inde habe ea, quae essent hic afferenda.

2. Quoad secundum effectum pertinentem ad dotem, sit haec regula: Si divortium factum est non culpa vxoris, sed viri, restituendam esse vxori dotem. Si verò factum est, culpa vxoris, dotem ipsi non esse restituendam. Id quod Castropal. *l. c. n. 2.* & Sanch. *lib. 10. matr. d. 4. n. 20. & d. 20. n. 7.* colligunt ex Iure, C. plerumque, *De Donat. inter virum, & uxorem*, in quo vniversaliter disponitur, ut vxor amittat dotem, vel dotalitium, si ejus culpa divortium fiat. Puto autem Castropalaum intelligere post sententiam, Sanch. etiam ante, eo modo, quo iidem dixerunt in adulterio carnali, quorum placita, nos retulimus §. praeced. a. n. 14.

3. De alimentis idem dic, quod ibidem diximus n. 19.

4. Quoad tertium effectum, id speciale habet divortium ob haeresim, ut filii semper educandi sint apud conjugem Catholicum, idque in favorem fidei, ne scilicet proles erroribus inficiatur. Lege id pluribus apud Sanch. *d. 20. a. n. 4.* absolque.

§. X. De tribus iisdem effectibus adulterii ob sollicitudinem ad peccandum, & ob sevitiam.

1. Quoad primum Effectum, cum separatio conjugum ex his dyabus causis sit ex natura sua temporalis, nemo ex conjugibus statum aliquem ex illis, quo diximus §. 8. n. 1. assumere potest, nisi mutuis ad hoc consensus, sicuti prorsus ceteri alii conjuges post consummatum matrimonium, de qua re mox c. 4.

Expectari igitur debet, si forte evanescat spes reconciliationis, hac enim evolante, poterunt dicti conjuges eligere novum vitae statum, eo proportionaliter modo, quo supra definitum est.

2. Quoad secundum Effectum sit haec Regula: Coniux illa, qui alias obligatus erat, debet dotem, & alimenta subministrare ei, qui culpam non dedit separationi, non debet ei, qui culpam dedit, quae Regula satis explicata manet ex praedictis, advertendo tamen, tum in his causis, tum in praecedentibus intelligi semper pro tempore, quo actualiter legitime perseverat separatio.

3. Pontius *lib. 4. cap. 23. num. 12.* censet, quando divortium est factum ob sevitiam vxoris, ipsam non obligari ad restituendam dotem, viro innocenti. Ratio est, inquit, quia amissio dotis solum est adnexa delicto adulterii, vel occasionis Mariti, non autem aliis delictis.

X

4. Sed

Sed contra meritò se opponit Castropalaus, l.c. § 10. n. 2. Nam in sacro Textu, cuiusque delicto, ex quo divorcium fit, seu mutua cohabitatio solvitur (sanè pro tempore, quo, ut modò dixi, legitime durat solutio) amissio dotis asinebitur.

§. Quoad tertium effectum, idem dico, quod modò indicavi §. 8. n. 2. 1.

CAPUT IV.

Occasione prædictorum quarimus, qua ratione Coniuges post consummatum Matrimonium valeant communi consensu mutationem status assumere.

1. **H**Aecenus declaravimus, quandònam in casu delicti alterius coniugis possit alter novum vitæ statum suscipere. In præsentia verò quarimus, quid extra casum delicti?

2. Et quidem, quod mutuo consensu valeant coniuges, etiam post consummatum matrimonium se separare, & vitam cœlibem agere, & certum est, & multi Sancti Veteres nos suo exemplo docuerunt. Verum, id à coniugibus, præsertim, si sint iuvenes, esse cum magna prudentia, immò, & longa experientia suæ continentiae præstandum, non est hic, nisi serio monendum. Legatur Sanchez l. 7. matr. d. 34. Pont. l. 9. matr. c. 11. alique.

3. Iam verò discurremus per singulos illos vitæ status supra memoratos, Professionem Religiosam, Ordinis sacri susceptionem, simplicis voti castitatis emissionem.

§. I. Quoad Professionem Religiosam sine licentia Coniugis.

1. **N**ec licitè, nec validè coniux sine expressa licentia alterius professionem in Religionem emit, profus sicut servum Domino non consentiente. Si tamen sine prædicta licentia emit, poterit omnino ab altero coniuge repudiari, immò ipsemet, relicta Religione, poterit propria auctoritate (gravi scandalo semper prudenter amoto) ad coniugem reverti, & ad hanc reversionem sanè obligabitur, etiam si coniux alterius ingressi sui non consentiens, nequaquam positivè revocet. Ratio est, quia ex una parte id requirit iustitia debita coniugi, & ex alia professio fuit nulla: Ex c. 2. d. 3. 2. 9. 5. Sanchez l. 7. matr. d. 34. n. 15. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 4. c. 8. Pontius l. c. n. 8. teneat, sine sententia Iudicis, causæque discussione non posse hunc professum Religionem deserere.

2. Licentia autem, ut volunt Sanchez, Pont. Laym. cum Castropal. d. 3. de spons. p. 6. §. 1. i. n. 6. ex c. Veniens, de convers. Coniugatorum, debet liberè data esse à coniuge. Quare coacta, vel dolo, vel metu extorta non sufficit ad validitatem Professionis.

3. Inquires: Coniux sine licentia alterius factus Professus, si deinde redeat ad uxorem, obligaturne primò, servare castitatem, quantum potest, v. g. non petendo debitum. Secundò, obligaturne, mortua uxore, redire ad Religionem?

4. Respondeo ad primum: Si professionem emittens habuit expressum animum castitatem vovendi, etiam si ad sæculum rediret, certum est, obligari ad servandam, quantum potest, castitatem, & consequenter ad non petendum debitum, nam ad satisfaciendum uxori, satis est, si reddat. Si verò hunc animum expressum non habuit, non obligabitur, quia ex communi more emittendi professionem, semper intelligit profutens, vovere castitatem statui Religioso annexam. Quòd si Pontifex in sacro Textu, C. Quidam, C. placet, de convers. coniugat. dicit huc coniugem teneri ad id, quod potest, id dicit, tum ex quadam præsumptione, quòd coniugatus animum habuerit servandi castitatem, etiam extra Religionem, tum, ut

coniugi proponat id, quod tutius est. Ita Pontius l. matr. c. 1. n. 4. idemque tenet in simili de professione alio capite nulla. Bordonus, tom. 3, contr. 1. 6. n. 23. Sanchez l. 7. matr. d. 34. num. 2. alique similia loquuntur.

5. Ad secundum respondeo, certum esse, ut si Castropal. l. c. n. 3. non obligari, neque ad illam Religionem, ubi professus fuerat, redire, neque aliam suscipere, fortè ad aliud ex his se obligare expectet mandatum.

Aique hæc de Professione nuncupata fuit licentia coniugis; sequitur, ut dicamus de eadem etiam de consensu.

Quoad eandem, cum licentia Coniugis.

6. Professio validam esse eam professionem, ab eo sciendo ab alio inconveniente, per se licentiam docemus. Sed, quia tunc vinculum matrimonium non solvitur, ideo, si cognosceret vir professus uxorem etiam professam, peccaret quidem contra votum, verò contra iustitiam. Ita Castrop. d. 2. de spons. quia adhuc illa sua est, si evolaverunt ad Religionem matrimonium consummato.

7. Eit autem advertendum id, quod sacri Canon. cap. Cum sis, Vxorat. c. convers. coniugat. hanc professionem, ut scilicet neuter coniugum Religionem ingredi, nisi uterque ingrediatur, Religionem quidem Sancti Ioannis sufficere, & si non servari, docet Pont. loc. cit. cap. 12. num. 3. cum Sanchez, id negantem. Addit tamen in prædictis casibus, tunc nihilominus vitum posse, ut etiam vitum (quicquid contrarium dicat de uxore Hæretici, quem agit Castropalaus loc. cit. num. 9.) Religionem ingredi, remanente altero coniuge in læculo, quando concurrunt tria.

8. Primum, Vt Coniux relictus in sæculo sit. Senex autem ad hunc effectum ordinari est, & non sexaginta annorum, fœmina quinquaginta, quando non solent amplius apti esse ad generandum. Ceterum in particularibus poterit Episcopus, spectata corporis valetudine, robore, modo vivendi, arbitratu abesse debitam fœcundatem.

9. Secundò, ut eiusmodi coniux relinquendus in læculo non sit suspectus de incontinentia.

10. Tertiò, ut idem emitat votum castitatis, quod certè votum simplex erit, adeoque, si post votum tertius coniugis aliud matrimonium (vique illicitum) trahat, contrahet validè, & imperata dispensatione voti, etiam licetè.

11. Nonnulli, præter licentiam alterius coniugis, requirunt licentiam Episcopi, sicut, ut licetè aliam prædicta professio: Et sanè, tametsi de rigore iuris licetè requiratur, ut, expediendo Textus, profertur Castropalaus, loc. cit. n. 11. nihilominus ex consuetudine, etiam ibid. habet, jam necessaria est eiusmodi licentia, alio tam admissionem, & ita usus obtinuit.

12. Inquires: Quid, si eveniat casus, ut professus ex conjugibus, alter, qui dedit licentiam, nolit deinde ingredi Religionem, si juvenis est, & si senex, non tantum castitatis emitte?

13. Respondeo, tunc professio illius, qui ad Religionem transit, est quidem valida, quia, si prædicta licentia liber consensus, satis fuit legitime suscepta, & si tamen relictus in læculo ad Religionem, vel votum suaderi posset, cogi non posset, quia Religio, & votum ex propria voluntate, non verò ex aliena sunt suscipienda. Immo in hoc casu, si incontinentie periculum præter, v. g. premeret, debet Episcopus coniugem, quamvis professum uxori periclitanti restituere (cum se exire à Religione nequit, quia, ut dictum est, licet se licet professio) licet, uxore deinde mortua, vel voti castitatis emitte, obligetur dictus professus ad illam Religionem reverti. Vide Sanchez l. 7. matr. d. 33. num. 1. & 15. Pont. l. 9. cap. 12. alique.

14. Quæres: Ille relictus in sæculo, peccabitne nolens ingredi Religionem, vel Votum Castitatis emittere?

Respondeo: Si gravi causa non moveatur, (sic puto) graviter peccabit, tum quia contra Sacros Canones agit, tum quia Religioni, pro qua dedit licentiam, illud damnum affert, quod modò *supra* d. c. 3. §. 8. n. 6. diximus, nempe obligationem restituendi coniugem, &c.

15. Si relicta in sæculo vocat tandem Castitatem, non poterit amplius revocare ad se Professum, quia per licentiam, quam dedit, ut suus coniux profiteretur, concessit illi, ut posset, immò, ut deberet non petere debitum: per Votum autem, quod ipsa emisit castitatis, non potest ipsa petere: ergo ad quid infervier illa revocatio? Ita dicitur Pontius, *loc. cit. num. 5.* & consequenter videtur, Professum, si quando restitueretur uxori in casu dicto numero 13. posse quidem reddere debitum, at, quia verè est Professus, debet, ut vult Pontius *loc. cit. num. 4.* quando potest, suum Votum servare, atque adeo, nisi ipsi dispensetur à Summo Pontifice, petere debitum non valebit.

§. II. Quoad Ordines Sacros sine consensu Coniugis.

1. Quamvis certissimum sit, validè Sacris Ordinibus initiari coniugatum, invita uxore, semper tamen mortaliter illicitè. Idque verum est, si post matrimonium consummatum, siue etiam post solum ratum, Ratum enim dat dumtaxat facultatem ad professionem emittendam, non verò ad Ordines sacros suscipiendos, ut *supra* suo loco vidimus.

2. Hinc fit, ut sic ordinatus possit revocari à sua uxore, possitque ipse revocationi assentiri, & reddere debitum, sed, quia Ordini sacro annexum est Votum, seu Præceptum servandæ Castitatis, petere non poterit, ut in simili *num. 16.* dictum est, & hic notat Pontius *d. lib. 9. cap. 13. n. 5.*

3. Quid si non revocetur?

Respondeo: Tunc non tenebitur quidem ex se redire ad illam. Ordo enim validus merito id concedere debet, ut advertit Castropalaus *lib. 5. num. 8. ex Extravag. Antiqua de Voto.* Possit, tamen, si veller, ut diximus *n. 4.* de professio, uxore non consentiente; par enim est ratio. Quamvis enim illa professio fuerit nulla, Ordo verò hic sit validus, tamen obligatio reddendi debitum uxori est eadem, & ex alia parte Ordo facit non pugnare ex se cum matrimonio, nisi ratione voti Castitatis ipsi Ordini adnexi. Si ergo voto professionis non obstat, potest in illo casu ex se redire, potest redire, & ordinatus ex se nihil obstat posset, nisi idem votum Castitatis. Lege Castropalaus, *loc. cit.* contra nonnullos citatos à Sanchez *lib. 7. marr. d. 40. n. 5.*

4. Denique adverte, si coniugatus, etiam matrimonio non consummato, ad Ordinem Sacrum (non ergo, si ad Minores) ascendat sine uxoris expressa licentia, in suspensionem, seu irregularitatem incurrere ex iure, in Extravag. citata, & habet Pont. *loc. cit. num. 2.* Vnde neque in suscepto Ordine ministrare, neque ad Superiores promoveri, neque Beneficium, vel officium Ecclesiasticum obtinere poterit.

Quoad eosdem Ordines cum consensu Coniugis.

5. Hactenus de susceptione sacrorum Ordinum sine consensu Coniugis, quid Iuris cum ejusdem consensu?

Assero, posse eos suscipi cum dicto consensu, sed cum similibus conditionibus explicatis à *num. 8.* Nempe, ut uxor prius Religionem profiteatur, aut, si sit senex, & de continentia non sit suspecta, Castitatis votum simplex emittat.

6. Scio Gasp. Hurt. *d. 11. matrim. diff. 9.* docere contra Sanchez, ut vir ad sacros Ordines promoveri possit, suscipere, si uxor manens in sæculo, castitatem voveat, libe-

retque per suam licentiam dictum virum ab obligatione tori, & cohabitationis, nec requiri, ut uxor profiteatur, quia, (inquit) in *cap. Coniugatus, de convers. coniug.* Professio uxoris non requiritur.

7. Verum, pro Sanchez pugnat Castropalaus *lib. 3. de spons. d. 3. p. 6. §. 11. n. 17.* Patetur enim, veram esse sententiam Hurtadi in rigore iuris, sed iam ex vi consuetudinis, nullum nunc coniugatum permitti initiari sacris, nisi prius uxor profiteatur, vel si sit vetula, castitatem voveat. Nota autem (ut colligo ex Pont. *l. 7. marr. d. 36. n. 1.*) debere accedere licentiam etiam Episcopi, si non est ex rigore iuris, certè ex consuetudine, ut in simili diximus *n. 11.*

8. Quando autem modo dicto, secundum Castropalaus *d. 3. de spons. p. 6. §. 11. n. 11.* remanet voto constricta uxor in sæculo, admonent Doctores cum Sanchez *l. 7. matrim. d. 39. n. 8.* non posse ipsam cum suo coniuge ordinato manere in eodem cubiculo, ut habetur *cap. Episcopus, dist. 77.* immò prudens consilium tradunt esse, ut, ne in eadem quidem domo habitet, ad vitandum scilicet incontinentiæ suspicionem.

9. Præterea hoc uxoris votum Castitatis, licet sit simplex, tamen habet hoc peculiare, ut, si ipsa post mortem sui coniugis iam ordinati contrahat novum matrimonium, invalidè contrahat.

Ratio cur hunc effectum pariat hoc votum nunc, non verò, quando coniux in Religione Professionem emisit, est, quia Ordini sacro, ad quem licentiam concessit ipsa uxor, debetur hæc reverentia, ne uxor eadem aliud matrimonium ineat. Hanc doctrinam habet Sanchez *lib. 7. marr. d. 40. n. 2.* quam Azor. *p. 1. l. 13. cap. 14.* affirmat, esse omnium, Pont. *l. 7. c. 23. n. 10.* tamen id negat, asserens, par esse utrumque votum, & neutrum dirimere matrimonium subsequens, sanè probabilis.

Inquires per hanc occasionem, primò, An ipse Presbyter Græcus, si post mortem suæ uxoris aliam ducat, validè ducat? Secundò, An licitè? Tertiò, An vidua prædicti Græci Sacerdotis, si ad secundas nuptias convolet, validè convolet, & licitè?

Respondeo, ad primum. Docet Petrus Arcudius *lib. 7. de marr. c. 4.* Matrimonium secundum Presbyteri Græci validum esse (licet tunc dictus Presbyter sit repellendus ab exercitio Ordinis, si velit ipse, vel uxor persistere in eo matrimonio) quia, inquit, nec ipse emisit vllum votum castitatis, nec adest Canon matrimonium illud invalidans, sed tamen, quia sit bigamus per secundas nuptias, merito privatur exercitio altaris. Ita Arcudius contra Cariophylum putantem hoc matrimonium esse invalidum.

Respondeo, ad secundum, Sacerdotem prædictum graviter peccare, secundas nuptias celebrando. Non solum enim Canones Græcorum (ut colligo ex allatis ab Arcudio citatis) illum faciunt bigamum, eundemque Sacerdotali exercitio privant, ut dictum est, verum etiam vocant illas nuptias illicitas, illegitimas, nefarias.

Respondeo, ad tertium, validum esse matrimonium viduæ relicte à Presbytero Græco, ut etiam esse licitum. Ita contra Cariophylum, qui videtur hoc matrimonium damnare, docet his verbis Arcud. *loc. cit.* Quod Sacerdotum vidua ad secunda vota minime transeat, non ritus, sed virtutis est.

Confirmo, quia Sanchez *lib. 7. de marr. c. 40. n. 5.* ait, licitè viduam Sacerdotis secundo nubere, si non consensit Ordinationi sui primi viri, & probabile esse, etiam licitè secundo nubere, quando vxor nesciebat, id sibi prohiberi. Sed audio, vxores communiter non solere dare ejusmodi consensum; quod si dent, eas nescire ejusmodi prohibitionem non valendi transire ad secundas nuptias; ergo, &c. Supponimus autem dictam viduam nullum votum castitatis emisisse, ut certè emittere non solent.

Confirmo iterum; quia in dubio, an emisim votum, & in dubio, quod existat lex, seu præceptum, melior est conditio meæ libertatis, atque adeo non obligor illam servare, ut de lege dubia docet Sanchez *lib. 1. in*

X a Decal.

Decal. c. 1. n. 12. & de voto n. 36. Cum ergo, ad minus, saltem dubia sit lex hæc, vel votum de abstinendo à secundis Nuptiis, quoad prædictam viduam, ipsa non obligabitur, &c.

Nec contrarius est Pontius lib. 7. matr. c. 25. §. 21. dum dicit, matrimonium relicta à Sacerdote Græco esse quidem validum, sed illicitum, quia est contra eorum Canones: Nec est, inquam, contrarius, quia & ipse, & Canones, quos affert, videntur loqui de vidua, quæ dedit licentiam, seu consensit sui viri Ordinationi, sciens sibi sic prohiberi secundas nuptias, vel de vidua, quæ castitatem fortè voverit: Lege diligenter tum ipsum, tum Sanch. l. c.

10. Inquires iterum: Si eveniat casus similis illi, cuius supra, §. 1. n. 12. memini, hoc est, si, promotò coniuge in sacris, uxor, nec Religionem ingredi velit, nec castitatem vovere, quid faciet vir iam Ordinatus?

11. Respondeo: Sanch. l. 7. matr. d. 39. n. 12. ait, uxorem debere cogi ad votum; ad hoc enim emittendum se obligavit, dum liberè dedit licentiam viro, ut ad Ordines ascenderet. Verùm, Castropal. l. c. n. 19. ait, non posse cogi, sed, si uxor petat, debere ipsi suum virum restituere. Ratio est, quia nemo unquam cogi invitus potest ad vovendam castitatem. Veraque probabilis est sententia. Verùm, mihi magis placet hæc posterior; tuetur enim magis libertatem. Quia tamen uxor supponitur promississe, se professionem, vel votum emissuram, nolens deinde promissionem servare, causa valde rationabilis debet accedere, ne graviter peccet, nolendo custodire sacros Canones in re tam gravi. Sic puto, ut ibid. n. 14. in simili putavi.

12. Illud item Castropalensis l. c. num. 23. contra plures Doctores habet, hunc Ordinatum cum licentia uxoris, sed nolentis, nec profiteri, nec vovere, incidere etiam in eandem illam suspensionem, seu irregularitatem, de qua modò dixi n. 4. Ratio est, quia in sacro Textu Extravag. Antiquæ de voto, dicitur, cum incidere in dictam suspensionem, qui aliter, quàm sacris Canonibus novetur conve-

nire, sacros Ordines susceperit. At sacri Canonum non ad dictos Ordines non solum licentiam uxoris, sed etiam professionem, vel votum. Nota tamen illud, si enim bona fide inculpate maritus, supponit uxorem re suspensum, quia sic non novit se ordinari contra sacros Canones. Sed professio, ne prædicta incurren- eveniant, praxis esse debet, ut prius professum voveat uxor, & deinde maritus promoveatur.

13. Denique, ut vir ad Episcopatum ascendat, voverunt omnino iura, ut uxor Religionem ingrediatur Cardinalatum, verò nihil aliud est opus, præter illud, quod ad Ordines sacros necessarium esse, habundantè nimum.

§. III. Quoad Votum simplex Castitatis.

1. Quænammodum §. 1. indicavimus, posse etiam mutuo consensu cœlibem vitam agere, ut pœ- runt voto se Castitatis astringere, eadem enim etiam de utroque: recole tamen cautionem, quam modò ostendimus, ut item illa, quæ huc facere videntur, etiam in præcedentibus per occasionem sunt definita.

2. Si quis ritè uxoratus, deinde ob impotentiam, quod creditum fuit perpetuum, professionem emittit, vel Ordines sacros susceperit, quæ in casu, quo deinde appareat, eum esse potentem nubere poterit, ac debeat ad uxorem?

3. Respondeo, redire debere, quia præter ritè ratas matrimonii ritè suscepti. Verùm, id, de cuius idem facientia latè persequitur Diana part. 1. res. resol. 9.

Et ad iam finem Tractationis de Matrimonio felicitèrque perveni; id, quod Summo Deo dignè referens, similem felicitatem studiosis Lectorem ab eodem enixè precor.

DE CONTRACTIBVS IN PARTICVLARI QVOS DIRIGIT IVS NATVRALE LIBER NONVS

A, que pro praxi scire oportuit de Contractibus in genere, in lib. 8. Decal. tr. 3. c. 6. dicar- vi satis: Nam propterea, iis non repetitis, ad peculiares Contractus explicandos oportune descendendum est.

TRACTATVS I. DE CONTRACTV MUTVI, & de Vfsura.

CAPVT PRIMVM.

De Mutuo.

§. I. Quid sit Mutuum.

1. *M*UTUUM, quod sic dicitur, quia de meo tuum sit, commodè definiri potest in hunc modum: Est traditio rei consistens in pondere, ut Massæ Argenti, Nu-

mero, ut Pecuniæ, & Mensuræ, ut Vini, Frumenti, &c. recuperandi, statim tempore, tantundem in suo genere.

Hanc definitionem lib. 8. in Decal. tr. 3. c. 6. §. 1. cuius, nunc duo recolamus, vel explicamus: Alterum quoad tempus mutui restituendi: Alterum quoad modum (tantundem.)

Tempus restituendi Mutuum.

2. Mutuatarius tenetur restituere mutuum tempore constituto; vel post ejus usum completum, non autem tenetur reddere antea, quamvis mutuum à mutuo- repetatur: potest tamen antea reddere, si velit. Nec ut habetur in Iurè, l. Quod in diem, ff. de solutio- Quoties in gratiam debitoris apponitur dies solutio- nis, potest, ut vult Navar. in Man. 2. 17. n. 12. citans Ang. v. Vfsura l. num. 36. debitor ante illum diem solvere unde fit, ut, in contractu mutui, creditor non liceat cogere debitorem, ut ipse debitor nequeat ante diem solvere. Ratio est, quia, mutui natura postulat, ut quævis